

G 1
COMM

BMS001005276
S2421
Grijze Literatuur

32421

Dr. E. Boekmanstichting
~~RAAD VOOR DE KUNST~~
Kunsthistorisch studiecentrum
Keizersgracht 609
Amsterdam

VERSLAG VAN HET ZEVENDE CONGRES
GEHOUDEN OP 18 EN 19 SEPTEMBER 1959
TE AMERSFOORT

DE COMMUNICATIEMIDDELEN

Dr. E. Boekmanstichting
Kunstsociologisch studiecentrum
Keizersgracht 609
Amsterdam

F₄

32421
RAAD VOOR DE KUNST

51
114.1
F8a

VERSLAG VAN HET ZEVENDE CONGRES

GEHOUDEN OP 18 EN 19 SEPTEMBER 1959

TE AMERSFOORT

DE COMMUNICATIEMIDDELEN

NATIONAAL OVERLEG VOOR GEWESTELIJKE CULTUUR

STICHTING NATIONAAL OVERLEG VOOR GEWESTELIJKE CULTUUR

Secretariaat:

Utrecht, 4 december 1959.

Brigittenstraat 13

UTRECHT.

Tel. 030-19269.

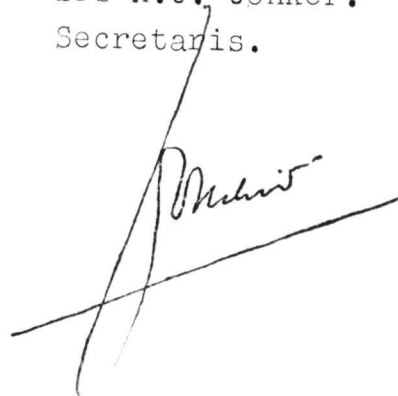
Namens het bestuur van het N.O.G.C. wordt U hierbij aangeboden het juist gereed gekomen verslag van het op 18 en 19 September j.l. te Amersfoort gehouden Congres "De Communicatiemiddelen". Zolang de voorraad strekt is hiervan voor belangstellenden nog een beperkt aantal beschikbaar.

Het is gebleken, dat verschillende deelnemers aan de conferentie het op prijs zouden stellen, het te Amersfoort begonnen gesprek na ontvangst van het Congresverslag op een nader vast te stellen datum voort te zetten.

Het bestuur verzoekt U derhalve aan het Secretariaat te willen opgeven, wie een eventuele vervolgbijeenkomst zal bijwonen.

Met alle hoogachting,

Drs H.J. Jonker.
Secretaris.

Een manifestatie, waarin het Nationaal Overleg voor Gewestelijke Cultuur jaarlijks naar buiten treedt, is het Congres:

in 1953 te Arnhem	<u>"Cultuur en Gemeenschap"</u>
in 1954 te Leeuwarden	<u>"Volkszang en Volksdans"</u>
in 1955 te 's-Hertogenbosch	<u>"Het Amateurtoneel"</u>
in 1956 te Alkmaar	<u>"Amateur en Kunstenaar"</u>
in 1957 te Zwolle	<u>"Plaatselijke Culturele Gemeenschappen"</u>
in 1958 te Middelburg	<u>"Cultureel Werk, Platteland en Industrialisatie"</u>

Dit jaar heeft het bestuur van het N. O. G. C., bestaande uit:
Dr W. Verkade, Arnhem, voorzitter,
Mevrouw G. G. Faber-Hornstra, Leeuwarden, penningmeesteresse,
J. H. Broekman, Bergen N. H.,
M. Russel, Venlo,
Dr P. H. Schröder, Haarlem en
Drs H. J. Jonker, Hilversum, secretaris,

voor het congres, na overleg met de Algemene Vergadering, besloten tot het onderwerp

"De Communicatiemiddelen".

Als inleiders werden uitgenodigd:

Prof. Dr W. C. Banning,	Driebergen,
Dr H. J. Prakke,	Assen, <u>privaat-docent in de publicistiek</u> aan de Rijksuniversiteit te Groningen,
Mr Stan Smeets,	Weert, lid Adviesraad Regionale Omroep Zuid, en
Ds J. A. van Nieuwenhuyzen,	Hilversum, predikant-directeur Televisie V. P. R. O.

Voor de voorbereiding en uitvoering werd een Congres-comité benoemd, waarin zitting hadden:

Dr W. Verkade, voorzitter
H. Visser, secretaris
J. H. Broekman
Jhr Mr L. H. N. F. M. Bosch Ridder van Rosenthal
Mevrouw G. G. Faber-Hornstra
Mejuffrouw C. s'Jacob
Drs H. J. Jonker
M. Russel
Dr P. H. Schröder
A. C. Verhoef

Welkomstwoord van de voorzitter van het Nationaal
Overleg voor Gewestelijke Cultuur, Dr W. Verkade.

Mijnheer de Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht,
Mijne Heren vertegenwoordigers van de Ministers van Onderwijs, Kun-
sten en Wetenschappen en van Maatschappelijk Werk en van de Staatsse-
cretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen,
Mijne Heren gedeputeerden van Utrecht en van bijna alle andere provin-
cies,
Mijnheer de Burgemeester van deze jubilerende stad Amersfoort en
Mijnheer de Wethouder van Onderwijs en Kunstzaken,
Dames en Heren leden van de Radioraad,
Mijne Heren afgevaardigden van de Raad voor de Kunst en van de Natio-
nale Raad voor Maatschappelijk Werk,
Mijnheer de vertegenwoordiger van de Culturele Raad voor Vlaanderen,
vertegenwoordigers van onze eigen leden, de Culturele Raden in Neder-
land,
Dames en Heren !

Namens het bestuur van het Nationaal Overleg voor Gewestelijke Cultuur,
dat als jaarlijkse ontmoeting van allen, die met cultureel werk op geweste-
lijk niveau bezig zijn, congressen als dit organiseert, heet ik u van harte
welkom op dit ons 7e congres.

Het doet ons genoegen vele vaste bezoekers van vorige congressen we-
derom in ons midden te zien, maar niet minder verheugen wij ons over de
vele nieuwe gezichten, die wij thans voor het eerst mogen begroeten. Er
is te vragen, of dit komt, doordat de toerbeurt van gewesten, die wij bij
de organisatie van deze bijeenkomsten in acht nemen, ditmaal in de provin-
cie Utrecht is gevallen. Ik geloof niet, dat dit de eerste reden is. Ik heb
nooit gemerkt, dat de mensen van het N. O. G. C. ertegen opzien in verre
uithoeken van ons vaderland samen te komen. Ik geloof, dat er twee andere
redenen zijn, in de eerste plaats, dat het N. O. G. C. in de laatste jaren in
betekenis is toegenomen en meer representatief is geworden, zowel door
de erkenning van dit samenwerkingsorgaan als adviesinstantie bij tal van
overheidslichamen en grote verenigingen als door de groeiende betekenis
van de Culturele Raden zelf. Dat deze Raden thans door een officiële sub-
sidieregeling een vast fundament hebben gekregen op nationaal niveau,
naast de nog vrij sterk uiteenlopende bedragen, die de provinciale besturen
aan hun respectieve Culturele Raden zelf ten koste willen en kunnen leggen,
is voor de ontplooiing daarvan tot volle wasdom van het grootste belang en
wij zouden de vertegenwoordiger van het Ministerie van Onderwijs, Kun-
sten en Wetenschappen gaarne willen verzoeken de dank daarvoor aan Mi-
nister Cals en Staatssecretaris Scholten over te brengen.

In samenhang hiermede moge ik tevens speciaal verwelkomen hem, die
aan de wieg van ons N. O. G. C. heeft gestaan en die als een zorgzame va-
der zijn eerste stappen heeft begeleid, de voorzitter van de eerste periode,
Bernhard Verhoeven.

Van deze gelegenheid moge ik tevens gebruik maken om onze vreugde
uit te spreken over het herstel - en meer dan dat - van de post op de begro-
ting van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen voor de steun aan de lande-
lijke organisaties voor amateuristische kunstbeoefening met wie elk onzer
gewestelijke Raden zo regelmatig heeft samen te werken en waarvan het
offer aan de bestedingsbeperking met 20% (dat voor sommigen hunner af-
zonderlijk nog veel ernstiger was) zo onevenredig zwaar heeft gedrukt op
allerlei werk, dat juist aan het ontkiemen was ten bate van wat de jongste

Troonrede noemde "het dienstbaar maken van de toeneming der materiële welvaart aan de geestelijke verheffing van ons volk" op het terrein van "kennisneming van ons oude cultuurbezit, van uitingen van hedendaagse kunst en van een zinvolle vrije tijdsbesteding."

Daarnaast moet de toegenomen en nieuwe belangstelling voor ons congres, dacht ik, worden toegeschreven aan het onderwerp, dat voor dit congres is gekozen: de positie der gewesten met hun culturele verscheidenheid in verband met de noodzakelijkerwijze uniformerende techniek van de massacommunicatiemiddelen. Het ligt voor de hand dat de kring van belangstellenden hiervoor deels verschilt van en zeker wijder is dan die van hen, die in de gewesten bezig zijn met het bevorderen van culturele zelfwerkzaamheid en het beleven van culturele manifestaties op zo hoog mogelijk niveau of met het adviseren van de provinciale overheid over subsidies en regelingen die een en ander kunnen stimuleren. Toch raken deze moderne technische middelen juist ook de mensen in de meest afgelegen streken van ons land. Het aantal jonge mensen, dat in aanraking komt met muziek via de radio, is vermoedelijk groter dan dat wat de muziek ontmoette in het fanfarekorps en het aantal kijkers naar televisiespelen zal zeker groter zijn dan het aantal schouwburgbezoekers.

Het aantal lezers van de krant is ongetwijfeld groter dan het aantal lezers van romans (als men de feuilletons daaronder niet rekent). Het met elkander zoeken naar het juiste evenwicht tussen de waarde van de verhoogde technische mogelijkheden en de waarde van de in uiteenlopende regionale tradities gewortelde verscheidenheid zullen, hoop ik, voor u allen onderwerpen van boeiende gedachtenwisseling vormen.

Ik verheug mij, dat wij van zo deskundige inleiders hierover voorlichting mogen ontvangen en ook, dat de kern daarvan schriftelijk reeds zo vroegtijdig in ons bezit is gekomen, dat wij meer tijd dan in vorige jaren aan deze gedachtenwisseling kunnen besteden. Hiervoor zeg ik hen, naast het welkom, dat wij ook hun toeroepen, thans reeds dank.

Ik moge de wens uitspreken, dat ten gevolge van hun stimulans uw communicatie met hen, uw communicatie onder elkaar en uw communicatie met deze jubilerende stad zo niet massaal, dan toch hoog-frequent en stereofonisch moge zijn.

Ik verzoek thans de Commissaris der Koningin van de provincie Utrecht, dit congres officieel te willen openen.

Rede Mr C. Th. E. Graaf van Lynden van Sandenburg, Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht.

Mijnheer de Burgemeester, Mijnheer de Voorzitter, dames en heren !

Mag ik in de eerste plaats, mijnheer de voorzitter, u dank zeggen voor de uitnodiging, die u mij hebt doen toekomen om hier vandaag aanwezig te zijn, teneinde met een enkel woord uw congres officieel te openen. Dat enkele woord zal in de eerste plaats zijn een woord van welkom in ons gewest, in onze provincie. Ik hoop echter, dat de burgemeester van Amersfoort en de andere heren van het Amersfoortse gemeentebestuur mij ook zullen toestaan om namens hen in deze stad, die toch ook in onze provincie Utrecht ligt, een woord van welkom tot u te richten.

U hebt dit jaar de stad Amersfoort uitgekozen als plaats om uw congres te houden.

Ik geloof, dat u daarmee een heel gelukkige keuze hebt gedaan.

Misschien maakt het wel een wat chauvinistische indruk, wanneer ik nu iets ga zeggen over Amersfoort, maar u zult mij dit wel willen vergeven. Ik kan mij indenken, dat mijn ambtgenoten in andere provincies zich ook wel eens schuldig maken aan het euvel, bij voorkeur over hun eigen provincie of over een stad in hun eigen provincie te spreken. Denkt u nu niet, dat wij ervan uitgaan, dat alleen deze provincie bestaat en dat de rest van Nederland of van de wereld niet van belang is, maar tenslotte kruipt het bloed, waar het niet gaan kan !

Wanneer ik u nu een woord van welkom in de provincie Utrecht en in het bijzonder in de stad Amersfoort mag toeroepen, wil ik toch wel even uw speciale aandacht vragen voor die stad Amersfoort en met name voor hetgeen in deze plaats op het gebied van het behoud van de cultuurmonumenten is bereikt. Voor mij is het wellicht gemakkelijker dan voor een vertegenwoordiger van het gemeentebestuur om uw aandacht te vragen voor het beleid van dit bestuur. Dit bestuur werkt buitengewoon voortvarend en actief mede aan het behouden van de cultuurmonumenten in de oude stad. Ik meen, dat de Burgemeester u daarover morgen nog een uiteenzetting zal geven. Ik zou u, congressisten, willen aanraden, niet alleen deze uiteenzetting, maar ook de excursie, die morgen onder leiding van de Burgemeester plaatsvindt, mee te maken.

Anderzijds wil ik thans toch ook uw aandacht vragen voor de omstandigheid, dat het gemeentebestuur van Amersfoort niet alleen met een behoudend beleid de oude stad tot nieuwe bloei brengt, maar dat het ook grote aandacht wijdt aan het creëren van nieuw schoon. Wanneer u naar de nieuwe wijken van Amersfoort gaat kijken, wanneer u de uitleg van de stad en de wijze, waarop de nieuwe stadswijken worden gebouwd, in ogeschouw neemt, zult u ongetwijfeld de indruk krijgen, dat in Amersfoort een gemeentebestuur werkt, dat enerzijds behoudt hetgeen onze voorvaders ons hebben nagelaten, maar dat anderzijds met vooruitziende blik tracht, nieuw schoon te creëren om het aan onze opvolgers te kunnen overgeven. Ik geloof, dat het daarvoor alle hulde verdient en ik ben blij, dat u Amersfoort als congresplaats hebt gekozen.

Mijnheer de Voorzitter ! Ik heb nu iets gezegd over de stad Amersfoort, maar dit wil natuurlijk niet zeggen, dat ik niet ook zou kunnen uitwijden over de provincie Utrecht. Ik zal hierover niet lang spreken, maar ik wil er toch wel iets van zeggen, omdat velen menen - en niet geheel terecht -, dat Utrecht op het gebied van de oude volkscultuur en in het algemeen op cultureel gebied eigenlijk een beetje... nu ja achterblijft durf ik niet te zeggen, maar het komt er toch heel dicht bij. Nu moet ik toegeven, dat er enige dingen zijn, waarover wij niet met bewondering kunnen spreken. Dan

denk ik in de eerste plaats aan het landschapsschoon, dat onze provincie zeker en in ruime mate bezit. Wij moeten constateren, dat onze bevolking tegenwoordig het landschapsschoon in ernstige mate te niet laat gaan en maar heel weinig doet voor het behoud van het oude en het creëren van nieuw landschapsschoon. Wij willen allemaal graag ergens op een mooi plekje een huisje bouwen. Dan ruimen wij meer dan de helft van het landschapsschoon op. Wij laten één denneboompje in ons tuintje staan. Als dit zo een tijdje doorgaat, weten wij allemaal, wat er van het schoon van een bepaalde streek overblijft. Wanneer wij dan denken aan onze voorvaderen, weliswaar niet die uit deze provincie, maar vooral die uit Amsterdam, de voorvaderen die zich in een poldergebied als de Vechstreek hebben gevestigd en daar een landschapsschoon hebben gecreëerd, dat zij zelf nooit hebben aanschouwd - een es en een eik zijn nu eenmaal niet in enkele jaren uitgegroeid tot de bomen, waar wij nu met zoveel genoegen naar mogen kijken -, wanneer wij zien, wat zij ons aan landschapsschoon hebben nagelaten, dan moeten wij constateren, dat onze voorvaderen meer schoon hebben gecreëerd dan wij thans, ondanks al het werk, dat wij ervoor verrichten.

Mijnheer de Voorzitter!

De oude volkscultuur in ons gewest is niet van grote betekenis. Dat weten wij allen. Wij kunnen natuurlijk naar Bunschoten en naar Spakenburg gaan om daar de oude klederdrachten te zien, maar die vinden wij in andere gewesten in veel ruimere mate dan hier het geval is.

In enkele gemeenten zijn er oude gebruiken, die ik niet wil releveren, omdat zij voor uw congres niet van zo buitengewoon belang zijn. Wij hebben ongetwijfeld niet, wat sommige andere gewesten wel hebben. Het is misschien in verband hiermede, dat verschillende mensen zeggen: Wat moet eigenlijk een Culturele Raad in de provincie Utrecht; wat is daar nu eigenlijk op dat gebied? Ik geloof, dat dit zeer kortzichtig is, want het gaat natuurlijk niet alleen om wat er is, maar ook om wat er komen moet. Misschien zou men het moeten omdraaien en moeten zeggen: daar waar men zoveel van de oude volkscultuur over heeft, is die Culturele Raad als stimulans niet zo nodig als in een provincie, waar die volkscultuur bijna niet meer aanwezig is. Ik geloof, dat wij als provinciaal bestuur en als bevolking van Utrecht u en uw bestuur dankbaar mogen zijn voor het stimulerende werk, dat u hebt verricht, en voor de bijdragen, die u op alle mogelijke wijzen aan de cultuur hebt geleverd. Wij hopen, dat de Culturele Raad van Utrecht spoedig dezelfde activiteit zal kunnen en mogen ontplooiën als misschien in andere gewesten is waar te nemen. Wij kunnen voor de bijstand en voor het stimulerende werk van uw zijde op dit gebied niet dankbaar genoeg zijn.

Mijnheer de Voorzitter!

U heeft als onderwerp voor deze congresdagen de communicatiemiddelen gekozen. Wanneer men hierover denkt, denkt men bijna vanzelf aan deze provincie. Wat de communicatiemiddelen betreft, bent u in Utrecht aan het goede adres. Ik denk hierbij aan Utrecht als knooppunt van verkeerswegen, waterwegen en spoorwegen. Wij hebben in de nabijheid - ik zie heel goed in, dat dit niet tot de provincie Utrecht behoort - een radio-centrum als de stad Hilversum. Wij hebben een zender in Lopik. Wat Utrecht, gelegen in het centrum van Nederland, op het gebied van de communicatiemiddelen kan leveren, is inderdaad van buitengewoon grote omvang. Daarom is deze provincie heel goed gekozen om dit congres te houden, alhoewel ik ervan overtuigd ben, dat dit niet de reden is, waarom u dit congres hier heeft georganiseerd.

Wanneer wij over communicatiemiddelen spreken, moeten wij wel beseffen - en ik doe dit ook - dat dit nog alleen maar middelen zijn en dat

het belangrijkste is de communicatie tussen ons als mensen. Ik geloof daarom, dat het buitengewoon gelukkig is, dat u dit onderwerp hebt gekozen om daarvan alle facetten door uw deskundige inleiders te laten belichten. Ik twijfel er niet aan, dat dit een groot succes zal worden. Ik hoop, dat wij bij de communicatie, die wij als mensen onderling in onze verenigingen, in onze gemeente, in onze provincie en in ons land mogen hebben, zullen beseffen, dat wij dit ook ruimer moeten zien en eraan moeten denken, dat wij leven in een Europese gemeenschap en dat wij Europeanen en wereldburgers zijn.

Mijnheer de Voorzitter !

Ik moge u mijn beste wensen aanbieden voor het slagen van dit samenzijn en na deze woorden het congres voor geopend verklaren.

De Voorzitter:

Mijnheer de Commissaris !

Ik dank u zeer voor uw bijzonder hartelijk welkomstwoord, dat u hebt willen wijden zowel aan het Nationaal Overleg voor Gewestelijke Cultuur als aan de Stichtse Culturele Raad, die wij gaarne als een jongere zuster hebben welkom geheten en die wij veel succes in Utrecht toewensen.

Een element, dat in dit verband een wat moeilijk punt vormt, is dat de stad Utrecht in een zo sterke mate een cultureel centrum in deze provincie is en dat deze stad een zo belangrijk deel van de bevolking dezer provincie omvat. Een dergelijke stad heeft een apparatuur voor het verrichten van culturele activiteiten, die de omliggende gebieden - en dit geldt zeker voor de plattelandsgemeenten - meestal niet hebben. Wij menen dan ook dat wij terecht Amersfoort als plaats voor ons congres hebben gekozen, omdat deze stad tussen dat zeer grote culturele centrum, dat Utrecht is, en de kleine plaatsen in ligt en omdat zij als het ware toch ook uitstraalt over haar gehele omgeving. Ik ben dus dankbaar, dat wij zowel de provincie Utrecht als de stad Amersfoort hebben gekozen om ons congres te houden.

Mijnheer de Commissaris !

In uw woorden over communicatie hebt u reeds even geprejudicieerd op het referaat, dat prof. Banning hier zal houden. Ik verzoek prof. Banning daarom, het woord te nemen.

COMMUNICATIE IN ONZE SAMENLEVING

Inleiding Prof. Dr W. C. Banning.

Mijnheer de Voorzitter, dames en heren !

Communicatie is een modewoord, zodat niemand meer weet, wat wij eronder hebben te verstaan. Het is tegelijkertijd het meest fundamentele woord voor mens-zijn, want mens-zijn betekent, ik zou willen zeggen "fundamenteel", medemens-zijn. Er is geen mens-zijn mogelijk in een individuele geïsoleerdheid.

Mij treft, dat het woord communicatie zo tot modewoord is gedevalueerd. Merkwaardig is, dat het in zoveel verschillende kringen aan de orde is, dat men er blijkbaar mee zit. Wat wil dit zeggen voor de cultuursituatie, waarin wij met elkaar leven? Laat ik beginnen met, zonder te streven naar volledigheid, een paar grepen te doen uit de levensgebieden, waar het probleem op het ogenblik aan de orde is, ook met de bedoeling, de verschillende kanten van de menselijke leefwijze, van het menselijke levenspatroon, eventueel van de menselijke sociabiliteit, op het spoor te komen.

Men is bezig met het probleem van de communicatie in de bedrijven.

Grote ondernemingen staan voor de noodzaak de bedoelingen van boven goed te laten doorkomen naar beneden en omgekeerd de klachten van de werknemers te laten komen eventueel tot aan de tafel, het oor, het hart van de directie.

De hoeveelheid literatuur, die de laatste jaren over het probleem communicatie in de bedrijven is verschenen, is althans voor mij onoverzichtelijk. Ik hoor daar, dat communicatie in de bedrijven niet anders is dan het uitzenden en het ontvangen van informatie door mensen. Men vertelt er dan wel bij, dat het niet anders is dan de toepassing op dit speciale terrein van het bedrijfsleven van een algemene noodzaak, die in groepsleven naar voren komt - in elke groep is communicatie wezenlijk - maar men beperkt zich dan tot die eigenaardige technieken, die wij wel van buitenaf kennen: de mededelingenborden in de fabriek, de aanplakbiljetten, de introductieboekjes, de personeelsbladen enz.; schriftelijke communicatiemiddelen. Er zijn ook mondelinge communicatiemiddelen: de mededelingen of de bevelen en de instructies van de chef aan de ondergeschikten, de discussies in de personeelsbijeenkomsten, vergaderingen, personeelscommissies enz. Men maakt tegenwoordig natuurlijk ook gebruik van de audiovisuele communicatie met films en filmstrips, met bandopnamen enz. Dat probleem probeert men dus op allerlei wijzen in het bedrijf de baas te worden.

Mij trof deze zomer in een verslag over de internationale verkeerspolitie in Duitsland een mededeling van de Nederlandse politiemann Van Ballestgoyen de Jong over de opzienbarende vorderingen - ik citeer het krantenverslag - die er op het ogenblik worden gemaakt op het gebied van de communicatie, waarvan de politie zeer veel profijt trekt. Een eigenaardige soort communicatie in dienst van het opsporen van misdadigers of van het te hulp roepen van mensen bij ongelukken enz. Dit reken ik nu maar onder de communicatie in de sfeer van het bedrijf, als ik zo oneerbiedig mag zijn de politie een georganiseerd bedrijf te noemen. Ik geloof, dat dit zich tot op zekere hoogte wel laat verdedigen.

Ik kom het probleem van de communicatie tegen in de vakbeweging. Men maakt zich daar ernstig bezorgd over de groeiende afstand tussen de leiding en de leden. Ik hoor van een hoofdbestuurder van een vakcentrale in Nederland, dat hij in een vergadering is geweest, waar zilveren insignes werden uitgereikt vanwege het 25-jarig lidmaatschap van een vakbond. De afdelingsbestuurder - mijnheer de Commissaris, het speelde zich af in Utrecht - zegt tegen die hoofdbestuurder - mag ik letterlijk citeren, dames

en heren? -: "Verrek, ik ken die kerels niet." Vijf en twintig jaar trouw lidmaatschap, maar het bestuur kent ze niet. De hoofdbestuurder gaat naar die mensen toe: "Jongens, hoe zit dat?" "Wel", zeggen die mensen, "wat zou ik op een huishoudelijke vergadering doen?; ik begrijp toch niet, wat er aan de orde is in de c. a. o. -onderhandelingen e. d. en bij de problemen, waarmede jullie aan de top zitten, kunnen wij niet meer bij."

Hier hapert er kennelijk iets aan de communicatie. Een jong socioloog is op het ogenblik bezig met een dissertatie, die gaat over dat probleem van de afstand tussen leiding en geleiden in de vakbeweging. Dit houdt natuurlijk verband met de algehele maatschappelijke ontwikkeling, met de economische, sociale en juridische veranderingen, die zich voortdurend voltrekken en die niemand van de doodgewone mensen meer kan overzien.

Dit probleem speelt in de sfeer van de politiek. Menigeen van u zal zich met mij wel eens afvragen, hoe het nu eigenlijk toch staat met die democratie. Wij hebben die democratie lief, maar het wordt moeilijk die democratie con amore te verdedigen, althans indien men aan dat begrip democratie een bepaalde mythe verbindt - en die verbindt men er vaak aan -, n. l. de mythe dat de maatschappij redelijk is, dat de mensen in die maatschappij redelijke wezens zijn en dat zij zich altijd aan een bepaalde situatie aanpassen met behulp van hun rede. Bij Bentham kunt u daaraan dan nog de theorie vastgeknoot vinden van de pre-established harmony, waarbij u en ik een vraagteken zetten, want wij zijn van een paar generaties later. Of wij met een redelijk inzicht de harmonie in de maatschappij duidelijk kunnen maken, is voor menigeen van ons een vraag en of wij met redelijk inzicht kunnen volhouden dat democratie is de regering van het volk voor het volk, is voor menigeen eveneens een vraag. Dan hapert onmiddellijk het begrip en de communicatie.

Een Fransman, n. l. Raimond Aron, heeft er de aandacht op gevestigd - en dit geldt natuurlijk niet alleen voor Frankrijk, maar het is in de gehele geïndustrialiseerde wereld, ook in Rusland, zo -, dat de politiek in feite steeds meer aan deze discrepantie is gaan lijden. Hij zegt: "Les régimes démocratiques occidentaux sont des régimes d'experts sous la direction d'amateurs." Er zitten hier een paar van die experts. Men heeft mij wel eens min of meer boosaardig verteld, dat de experts de minister voorschrijven wat hij heeft te doen en dat een verstandig minister zal gaan zeilen op het kompas van de deskundigen. Laat, hetgeen Raimond Aron zegt een tikje overdreven zijn. Het is niettemin een feit, dat vele dingen ons, gewone burgers, kennelijk ontsnappen, ook indien wij met aandacht de courant lezen en de politiek een heilige zaak vinden, hetgeen bijv. met mij het geval is. Er ontsnappen mij zoveel dingen, die ik door allerlei omstandigheden niet begrijpen kan, dat ook daar het probleem van de communicatie tussen de werkelijke leiders en de nominale leiders van het volk voortdurend aan de orde behoort te zijn.

Het probleem is ook aan de orde in de internationale politiek. Chroestsjew is in Amerika, maar hij verstaat de taal van dat land niet. Omgekeerd verstaat Eisenhower weinig Frans, geen Duits en zeker geen Russisch.

Hoe moet hier communicatie tot stand komen tussen twee mensen, die ook ideologisch zo diep van elkaar zijn gescheiden, als zich op het ogenblik in het internationale vlak aan ons voordoet? Het is een van de enorme problemen, waarmee de United Nations, de Unesco en allerlei andere bovennationale organen op het ogenblik worstelen. De vraag is: Is coëxistentie mogelijk zonder communicatie? Wat wil men?

Het probleem is aan de orde in de kerken. Het kerygma, de verkondiging van de kerk, moet worden verstaan. Verstaan de gewone mensen in de kerk wat daar ergens op die hoge preekstoel wordt verkondigd? Dat kerygma moet worden verstaan, opdat de gelovigen deel krijgen aan het leven, aan dat eigenaardige gebeuren in de kerk. Is dat zo? Men zit ook daar met het

probleem van de communicatie en de communicatiemiddelen, ondanks de omstandigheid, dat misschien nergens zo sterk als in de kerk wordt beseft, dat communicatie niet een feit, maar het fundamentele feit van het mens-zijn is.

Wanneer ik denk aan de verhouding tussen de godsdiensten in de wereld, wordt dit nog moeilijker. Verleden week zijn in de pers een aantal vragen gepubliceerd, die de Islampropaganda in Europa, ook in Nederland, aan de theologen van de Christelijke kerken heeft voorgelegd. Het is een lijstje van tien vragen en ze zijn zeer de moeite van het lezen waard, omdat alleen al uit de formulering van deze vragen onmiddellijk blijkt, dat men elkaar niet verstaat, terwijl men elkaar wel wil verstaan.

Men zoekt de communicatie en het hapert, niet alleen aan de taal, maar ook nog wel aan iets anders, iets diepers. Want het gaat - en nu ben ik aan de andere pool dan die, waarmee ik ben begonnen, het bedrijfsleven - om andere dingen dan het mededelen van informatie, wanneer men het heeft over de communicatie op godsdienstig of in het algemeen gesproken op levensbeschouwelijk en geestelijk gebied.

Ik vat deze inleidende opmerkingen als volgt samen. Het probleem van de communicatie is overal aan de orde, waar zich menselijk groepsleven voordoet. Het is op verschillende niveaus aan de orde, maar vooral en te allen tijde daar, waar sprake is van geleiden en leiders, waar men een groepsleven niet in stand kan houden zonder leiding. Ik dacht, dat het probleem op het ogenblik voornamelijk zo actueel is, omdat wij in onze moderne tijd voorlopig nog zo in onze maag zitten met het probleem van het scheppen ener juiste verhouding tussen leiding en geleiden.

Ik zou aan mijn betoog nog een voorbeeld kunnen toevoegen. Ik noem het, maar ik laat het verder ter zijde, want het is te belangrijk om het terloops af te doen. Het is n.l. het probleem van de communicatie tussen de generaties. De ouderen hebben uiteraard de begeerte - u hebt het uit de mond van de Commissaris der Koningin in deze provincie ook nog gehoord - hun waarden en eventueel hun geestelijke goederen over te dragen aan de jonge generatie. Dit is ook een probleem van communicatie.

Dat gaat dwars door alle tegenstellingen in ons volk heen. Daar hebben alle groepen op hun beurt mee te maken. Ik betreur het wel eens, dat het vooral in onze aandacht komt door dat toch wel zeer eenzijdig geaccentueerde probleem van de nozem. Wij moeten ons niet verbeelden, dat, wanneer wij dat probleem oplossen, daarmee het probleem van de communicatie tussen de generaties is opgelost. Dat snijdt veel dieper in.

Dit ter inleiding, dames en heren.

Nu heb ik mij tot taak gesteld wat dieper in te dringen in dat begrip communicatie. Ik ben zo brutaal geweest mij niets aan te trekken van de inleidingen, die vanmiddag en morgen zullen volgen. Ik waarschuw u wel: er zitten hier en daar bij mij addertjes onder het gras. Die moet u er zelf maar uithalen en anders laat u ze maar zitten.

Ik heb ook niet, hoewel ik misschien in de kwaliteit van socioloog ben uitgenodigd, alleen het sociologische gezichtspunt laten gelden. Men kan dat ook niet altijd volhouden. Er zitten namelijk te veel psychologische en geestelijke vraagstukken mee verweven.

Ik stel de vraag: welke middelen staan ons, gewone mensen, die in groepsverband met elkaar leven, in kleine en grote groepen, ter beschikking om tot communicatie te komen? Ik volg hierbij voor mij zelf de weg van het opgroeiende menskind. Dit is misschien hiërarchisch niet geheel juist, maar, dacht ik, toch wel hanteerbaar.

Dan begin ik met als een uiterst belangrijk communicatiemiddel de taal voorop te stellen. Negatief merken wij het heel vaak - ik heb u al een enkel voorbeeld genoemd -: men spreekt langs elkaar heen of een gewone taal is zo geïsoleerd, b. v. de kerktaal, dat de gewone mens het niet meer begrijpt. Misschien mag ook nog eens het boosaardige woord van Pascal in herinnering worden gebracht, dat de taal dikwijls meer gebruikt wordt om gedachten te verbergen dan om ze over te dragen. Ook dat is een waarheid. Ik kom daar aanstonds misschien nog even op terug.

Ik zie een baby onder de beïnvloeding van de moeder in de eerste plaats door de taal tot ontwikkeling komen. Dat zijn misschien nog niet de goed gevormde woorden en de grammaticaal en taalkundig goed opgebouwde zinnen, dat zijn nog alleen maar de eerste woordjes of geluidjes van de liefkozing. Straks wordt dat de taal en dan ziet u wat ik zou willen noemen de scheppende werking van de taal. Het is het woord, dat van de moeder uitgaande in het kind iets wakker roept, iets doet opgroeien en wee, wanneer men dat element eruit laat. Er is een beroemd geworden onderzoek van dr Ratinowitsch van het neuro-psychologisch instituut van de universiteit van Michigan in Amerika, waarbij hij bij een 800-tal kinderen, die later op allerlei terrein, maar vooral psychisch en neurotisch, afwijkingen vertoonden, heeft geconstateerd, dat die kinderen lichamelijk wel goed verzorgd waren, maar net dat eigenaardige, tedere en wekkende element hadden gemist, dat in de taal van de moeder en in de liefkozingen van de moeder besloten ligt.

Een mens wordt pas mens door de relatie: moeder-kind, vader-kind, broers-zusters enz. De scheppende betekenis van de taal vindt u misschien nergens duidelijker uitgedrukt dan in de Bijbel in het scheppingsverhaal: "God spreekt en het wordt licht", want het spreken scheidt het licht. Dit is een heel diepzinnige waarheid. Socrates is er op zijn wijze mede bezig geweest, als hij op straat met de sofisten aan het, laat ik maar zeggen, debatteren is. Zij gebruiken allerlei woorden, maar Socrates vraagt altijd: "Wat bedoelt u?" En dan wordt zo'n sofist, van wie men niet altijd zeggen mag, dat het een zwamneus was, al kwam het wel eens voor, geholpen om tot begrip te komen. Socrates noemde zijn werk het vroedvrouwenwerk om het juiste begrip geboren te laten worden in de geest van de mensen met behulp van wat wij tegenwoordig noemen: significa.

Je moet goed weten wat je zegt en je moet een helder begrip verbinden aan de taal, aan het woord. M. a. w. : hier is duidelijk dat de taal te maken heeft met begrippen en dat die begrippen moeten worden gewekt. Tegelijkertijd is echter ook duidelijk, dat dat begripsmatige licht ingeweven in een context van gevoelens, van emoties enz.

Ik reken hieronder ook de omstandigheid, dat mensen met elkaar in communicatie komen door het spel. Voordat deze vergadering begon, heeft de burgemeester van Amersfoort mij in een particulier onderhoud zo het een en ander verteld over hetgeen er in deze twee afgelopen feestmaanden in Amersfoort is gebeurd en hoe mensen ineens worden gewekt en met elkaar in communicatie komen door spelen. Dit wisten wij overigens uit onze oude jeugdbeweging ook reeds. Het is een heel diepe waarheid, dat het spel communicatie brengt en tegelijkertijd communicatie wekt. Dat kan men ook zeggen van het zingen. Gemeenschappelijk zingen kan op een bepaald ogenblik ook zelfs een bevrijding zijn. Ik dacht dat dit vooral in de jeugdleiding een heel belangrijk element was en ik betreur het wel eens, dat ons volkslied van tegenwoordig er niet is. Wij hebben op het ogenblik geen volksliederen, zoals de 16de en de 17de eeuw en vooral de middeleeuwen die hebben gehad. Dat is geestelijk een heel bedenkelijke zaak, want dan hebben wij ook geen voldoende communicatie meer met elkaar.

Communicatie kan ook tot stand komen - en dit is de tegenpool van de

communicatie, die tot stand komt door middel van de taal, het zingen, het spelen - door middel van het zwijgen, wanneer de taal haar functie heeft verricht. Vandaar dat de zorg voor de taal een geestelijk zo belangrijke zaak is. Ik bedoel hier niet alleen het purisme, de angst voor germanismen, gallicismen, anglicismen of amerikanismen. Dit is natuurlijk ook wel de moeite waard, maar het gaat veel dieper; het gaat om de zorg voor het eerbiedigen van en om het voorzichtig omgaan met dat kostelijke instrument, dat ons is gegeven om met een mede-mens in gemeenschap te treden.

Ik zie dat kind opgroeien. Dan komt er een tweede communicatiemiddel bij te pas, het verstand. Dat heb ik vroeger ook geleerd: de mens is homo sapiens. In het tegenwoordige produktieproces leggen wij vooral de nadruk op één kant hiervan, door vooral uit te gaan van het praktisch toepassen van het verstand. De mens is homo faber: een mens, die werktuigen hanteert, die de techniek groot heeft gemaakt. Dat is het beheersen van de natuurkrachten in de menselijke arbeid en daarom bouwen wij in onze moderne maatschappij heel zorgvuldig het gespecialiseerde vakonderwijs op.

Een kind gaat naar school en moet allerlei dingen leren, ook over zijn toekomstig beroep. De ontwikkeling van het verstand en alles, wat daarmee samenhangt, is zonder twijfel ook een middel tot communicatie. U ziet het in het bedrijf of in een vakschool: een leraar of een arbeider, die bezig is een jongen in te leiden in het vak, doet een beroep op zijn verstand en zo begrijpen zij elkaar. Ook hier kan men dit verstand niet geïsoleerd beschouwen, maar moet het minstens worden gezien in een context van verantwoordelijkheid. Je moet in het bedrijf, in je werk, je verstand gebruiken, want je draagt daar een stuk verantwoordelijkheid. De leermeester vertelt je niet alleen, hoe de dingen technisch in elkaar zitten, maar hij leert je ook zo met het materiaal om te gaan, dat je de verantwoordelijkheid kunt dragen.

Daarmee ben ik gekomen tot een derde middel van communicatie, de rede, die ruimer is dan het verstand en waaronder ik dus versta het vermogen, oordelen te vellen over zedelijk goed en kwaad, over schoon en lelijk. Daarin zijn dus de gebieden van de moraal, de ethiek en esthetica betrokken. Dan begrijp ik ineens, dat communicatie zich niet alleen afspeelt tussen twee mensen, tussen de ouders en het kind of tussen de leraar en zijn leerlingen, maar dat zij, die leiders, op hun beurt weer wortelen in een gemeenschap. Wanneer er geen gemeenschappelijk bezit is met betrekking tot goed en kwaad of tot schoon en lelijk, dan kan deze communicatie ook niet tot stand komen en wanneer die gemeenschappelijke waarden wel in een volksgemeenschap aanwezig zijn, dan spreekt die communicatie door middel van de rede vanzelf.

Ik noem in de vierde plaats de intuïtie: het vermogen om direct een ander te verstaan, zonder uiterlijke en indirecte methoden. Dit kent u wel. U ziet soms ineens aan een mens, dat hij of zij eenzaam is of in de knoop zit of niet in staat is, zich te uiten. Het komt voor bij een leraar en een leerling, maar ook bij volwassenen. Je wilt wel wat zeggen, maar je kunt het niet. Daarover behoef je dan geen breed verhaal te vertellen; dat wordt intuïtief door de ander verstaan.

Dan kan er soms een zeldzaam bevrijdende communicatie tot stand komen. Dat zijn de geheimen van de vriendschap en van de liefde, die dieper gaan dan de communicatie door middel van verstand en rede.

Ik noem in de vijfde plaats de geschiedenis. Wij hebben met elkaar communicatie door onze gemeenschappelijke geschiedenis, door wat een volk of een bepaalde groep in een volk in de loop van jaren of van eeuwen heeft opgedaan aan gemeenschappelijke ervaringen, b. v. in de strijd met de na-

tuur, in de strijd met omliggende volken of in de strijd met tiranniserende groepen. Dat heeft, wat wij dan noemen, een eigenaardig volkskarakter doen ontstaan. Ik gebruik het woord niet graag. Ik vind het namelijk nogal moeilijk te definiëren. Maar een werkelijkheid is er. Een Fries en een Drent kunnen op een ogenblik heel plezierig naast elkaar aan tafel zitten, maar zij hebben toch een ander stukje geschiedenis. Dat spreekt mee en dat moet meespreken.

Een Nederlander en een Duitser. Wanneer iemand betoogt, dat ik ter genezing van onze democratie vooral moet kijken naar wat in Duitsland gebeurt, dan heb ik even het gevoel: is dat nu wel zo? Daar zit een stuk geschiedenis tussen, dat uitzicht, dat gemeenschappelijk geestelijk bezit, die communicatie door onze eigen symbolen. Elk volk heeft zijn eigen symbolen. Elk volk heeft zijn eigen herdenkingsdagen. Ik vind het een vervlakking en ook een verarming van communicatie, wanneer wij onze herdenkingsdagen niet in ere houden. Het zou naar mijn persoonlijke mening ook voor de toekomst heel erg zijn, wanneer wij de vierde en de vijfde mei vergaten voor ons volksbestaan. Dan hebben wij gemeenschap met elkaar, dan is er communicatie. Wij hebben ook gemeenschap met elkaar door middel van de vlag, door middel van een volkslied en door middel van allerlei andere dingen, een gemeenschap, die veel dieper gaat dan alleen het redelijke en het verstandige.

Het historisch erfgoed is datgene, wat wij aan elkaar kunnen mededelen en waaruit wij zelf op eigen wijze weer leven.

Opnieuw zou ik nu, van een ander gezichtspunt uit, kunnen spreken over de betekenis van de taal. Ik waag de stelling, dat de taalgemeenschap in de cultuurgeschiedenis veel belangrijker is dan de staat, hoe belangrijk die op een bepaald ogenblik ook wezen mag.

In de zesde plaats: de communicatie komt tot stand door gemeenschappelijke doelstellingen, door idealen, beginselen, ideeën, wat u wilt. Ik denk vooral aan de emancipatiebeweging. De emancipatie van de vrouw, de emancipatie van de arbeiders, de emancipatie van de jeugd in een vroegere periode zijn tot stand gekomen door de beleving van gemeenschappelijke idealen in de context van diepe collectieve gevoelens. Ik geloof dat, ook indien men weleens excessen ziet - dat spreekt vanzelf; er is nooit iets goeds in de cultuurgeschiedenis of in het mensenleven, of het draagt het gevaar van excessen in zich -. men in dit opzicht in Nederland hoog moet aanslaan een verschijnsel als bijv. de Friese Beweging, een verschijnsel als Brabantia Nostra, een verschijnsel als de nieuw opgekomen culturele beweging in Drenthe. Dit zijn dingen, die ik persoonlijk hoog aansla, ook wanneer ik er gevaren aan verbonden zie. Men krijgt daardoor - ik hoop, dat men het mij niet ten kwade duidt, dat ik het zeg - het merkwaardige nadeel van het isolement, van de afgeslotenheid. Ik kan een beweging als Brabantia Nostra wel begrijpen, maar als ik een echte Brabantse katholiek tegenkom, dan krijg ik de gedachte: "Ik wilde, dat je eens een tijdje in Friesland ging wonen; daarvan zou je opknappen." Omgekeerd krijg ik, als ik zo'n stoere Calvinist uit Friesland tegenkom, de gedachte: "Je moest eens een tijdje naar Maastricht gaan; daar zou je feest leren vieren." Het isolement is in dit opzicht dus niet ongevaarlijk, maar dit is naar mijn oordeel het gevaar van het kwaad, dat altijd aan het goede is verbonden, want de gemeenschappelijke beleving van idealen en beginselen is inderdaad een middel tot communicatie.

Ik kom thans tot het laatste punt, dat ik wil noemen: het gemeenschappelijke geloof brengt communicatie, maar het vraagt omgekeerd ook weer communicatie. Dit wordt dan op allerlei wijzen uitgedrukt, in eigen taal; je moet er dikwijls een woordenboekje bij hebben.

Ik heb onlangs een kostelijke ontdekking gedaan; ik was daarop niet toege-

spitst, maar het was leuk. Een psycholoog uit het noorden van het land, geen katholiek, stelde een onderzoek in in een fabriek in het zuiden van het land en hij gebruikte een aantal woorden om de reacties van de mensen daarop waar te nemen en daaruit bepaalde conclusies te kunnen trekken. Deze psycholoog gebruikte toen het woord "bekoring" en als buitenkerkelijk man dacht hij: "Dit zal wel iets zeggen over de sexuele gevoeligheid van de man; of hij vatbaar is voor bekoring." De rooms-katholieke arbeider verstaat onder "bekoring" echter geheel iets anders. Hij bidt n.l. : "Leidt ons niet in bekoring". Je moet in dit opzicht zeer voorzichtig zijn, omdat een woord in de mond van de één een geheel andere betekenis kan hebben dan in de mond van de ander. Ik was deze week aanwezig bij de eindexamens derde leerkring van de kweekschool en daar merkte ik ineens, dat het woord "oecumenisch" in de mond van de katholiek een geheel andere betekenis heeft dan in de mond van de protestant.

Dit brengt dus moeilijkheden mede in de communicatie, moeilijkheden die overigens wel te overwinnen zijn.

Zo heb ik dus getracht, Dames en Heren, u te laten zien hoe zich in de groei van het mensenleven van kind tot volwassene, die bewust zijn eigen keuze doet, ook inzake de levensbeschouwing, allerlei vormen en middelen van communicatie als vanzelfsprekend aan ons voordoen.

In dat vanzelfsprekende ligt toch eigenlijk altijd dat merkwaardige mysterie verborgen, dat er gemeenschap kan zijn tussen mensen en, nog dieper, dat er gemeenschap moet zijn, wil een mens mens worden.

Dat dit probleem zich nu, in onze tijd, zo sterk aan ons opdringt, nogal heftig, nogal scherp, daarover zullen wij vandaag, lijkt mij toe, niet al te veel spreken, maar eigenlijk wordt die heftigheid en die felheid ook veroorzaakt door de tegenstelling, die wij de verzuiling noemen. Ik schrijf dit vooral toe aan de omstandigheid, dat het industrialistische cultuurpatroon allerlei oude bindingen radicaal kapot maakt. Daarom zitten wij met dit vraagstuk in de knoop. Ik heb het gevoel, dat wij in de eerstkomende 25 jaar nog zwaar zullen moeten tillen aan de vraag, hoe echte communicatie tussen mensen tot stand komt.

In cauda venenum. In het laatste zinnetje van mijn toespraak zit venijn. Ik waarschuw u ! De vraag, of allerlei moderne communicatiemiddelen inderdaad communicatie brengen en of zij de communicatie zelfs maar bevorderen hangt af van de definitie. Maar daar vecht ik voor. Ik heb u geen definitie gegeven. Dat spreekt na mijn betoog ook vanzelf. De heren van de moderne communicatiemiddelen kunnen u die wel geven, want zij bedoelen met communicatie misschien toch iets anders dan ik. Ik heb u trachten duidelijk te maken, dat communicatie creatief is, wekkend; zij roept weerwerk op, activeert. Het is iets anders dan een distributie van nieuwsberichten. Het is iets anders dan ontspanning en vermaak. Ik wil helemaal niets kwaads zeggen van distributie van nieuwsberichten en van ontspanning en vermaak, maar voor communicatie is essentieel het dialogische karakter van de mens.

Hoe u het wilt zeggen, hangt van uw levensbeschouwing af. Ik zeg het op mijn manier. God heeft de mens geschapen als dialogisch wezen, dat alleen opbloeit en uitgroeit door het tweegesprek met de ander: ik, wij, gij. Dit is een van de dingen, die ik van Martin Buber heb geleerd. Een mens wordt pas mens, wanneer zijn eigen "ik" uitbloeit door de innerlijke communicatie met een ander, "gij", en wanneer hij wordt opgenomen in een gemeenschappelijk "wij".

Ik kan het ook zo zeggen: communicatie veronderstelt een woord en een wederwoord of een antwoord en berust in wezen op verantwoordelijkheid. Wanneer dat element verdwijnt, geloof ik, dat het meest essentiële verdwijnt. De Bijbel laat mij zien, dat het mensheidsgebeuren te vangen is

DE BETEKENIS VAN DE REGIONALE PERS

Toelichting preadvies: Dr H. J. Prakke, privaats-docent in de publicistiek aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

Ik ben blij, Mijnheer de Voorzitter, dat u ons na het machtige betoog van Prof. Banning eerst wat hebt laten bekomen.

"De enige echte krant", aldus de Brabantse schrijver Anton Coolen, zelf eens journalist, "is het blad, dat mij vertelt, wat er bij mij in de straat gebeurt." Daar zit veel in. Wij hebben allen het eigen straatjevan-belangstelling. Maar hoe dit zij, uit het u toegezonden prae-advies zal u wel duidelijk zijn geworden, dat ik met Coolen een zwak heb voor de regionale pers.

Wanneer ik ergens in een dorpscafé in de plaatselijke krant lees over het jubileum van de zuivelfabriek, dan heb ik het gevoel, dat die dorpsse samenleving mij toch wel naderkomt. Mijn betoog wil vooral zijn een pleidooi voor meer waardering voor de regionale pers in intellectuele kring, in leidende kring, onder u dus, meer waardering voor haar functie in het regionale leven, voor wat die pers is en voor wat zij in potentie is, wat zij kan zijn, wat zij zou kunnen zijn.

Ook op het niveau van de menselijke sociabiliteit, waarop de krant een rol speelt, is dit niet zo'n eenvoudige zaak. Hoe vaak hoort men gedachteloos spreken van het "plaatselijk sufferdje" of hoort men woorden van gelijke strekking. Dat is wel internationaal het geval. In Engeland b.v. hoor je spreken over de "local rag", waartegenover de "Times" een "institution" is, zoals b.v. bij ons de N. R. C. een instituut. Ik meen echter, dat ook de regionale krant regionaal zo'n instituut kan zijn.

Ik heb het pleit voor meer waardering allereerst historisch gefundeerd. Ik heb stilgestaan bij de 19e-eeuwse strijd voor de vrijheid van drukpers, in welke strijd vooral de mensen van de provinciale kranten de kastanjes uit het vuur hebben gehaald (Kampen, Arnhem, Vlissingen en Den Bosch). Ik heb het functionele verband tussen pers en provincie zelf vooral geproefd in bepaalde momenten van de grote emancipatiebewegingen van de vorige eeuw, waarin regionale verbondenheid te herkennen valt en waarin veel volkskracht werd vrijgemaakt. Allerlei momenten uit die strijd kan men eigenlijk slechts begrijpen, wanneer men er besef voor heeft, dat men aan de rand dikwijls minder geïmponeerd is door het in het centrum dominerende inzicht.

Voorts ben ik overgegaan tot de fundering van die waardering in het heden. Men wil dan wel historisch allerlei toegeven, maar in het heden, nu ja! Daar is dan om met een term van de Statenbijbel te spreken de krant wel gesteld tot een hoofdschudding van velen. Dat begint dan met Kloos en vroeger was het ook al zo, dat men sprak van "de zotte poppen van de pratte pers". Die fundering in het heden vind ik voor de regionale pers vooral in een nauwere binding met de kleinere regionen, gepaard gaande aan een grotere leesdichtheid met dekkingspercentages, die de 100% van de huis-aan-huis verspreiding benaderen.

De betekenis in de regio behoeft hier niet bepleit. In mijn punten heb ik aansluiting gezocht bij het bekende pleidooi van In 't Veld over de betekenis van de gemeenten voor de toekomst van West-Europa. Ik heb het verband tussen regio en regionale pers nagegaan in alle drie de persfuncties, wanneer de pers als informatrice optreedt en het nuchtere nieuws brengt, wanneer die pers commentator is en in de breedste zin gezien een bepaalde mening naar voren brengt en wanneer de pers ten slotte een sociale functie heeft en voor ontspanning en verstrooiing zorgt.

De betekenis van de informator schuilt vooral in het effect op de cohesie

van de primaire groepen.

Het is opmerkelijk, dat men in verschillende gemeenten, waar de berichtgeving zo langzamerhand over verschillende bladen verdeeld is, van overheidswege de verschijning bevordert van kleine nieuws- en mededelingenbladen, zoals ik hier "De Hofbel" heb, die eens in de veertien dagen in de gemeente Peize bijna huis aan huis wordt verspreid, opdat iedereen van alles wat er in de eigen gemeente gebeurt, op de hoogte zal zijn, zoals het eens in de dorpen met de kerkespraak was. Het lijkt een streven naar een zeker herstel van de face-to-face-verhouding. Dat zit vooral in die bokkenberichtjes, in rubrieken als "Wij feliciteren". Hier zie ik een bericht over de aanrijding van een dorpsgenoot, over een adderbeet, over het winnen van een eerste prijs in een provinciale breiwedstrijd, over de eerste zelfbedieningswinkel, die in het dorp is geopend. Dit leeft, zoals de burgemeester mij vertelde; er komt antwoord.

Ik moet even stilstaan bij de communicatieve betekenis van die gewone bokkenberichtjes en van die gewone mededelingen uit de regionale krant. Ik wil hiervoor een sterk getuige naar voren halen in de persoon van Van der Leeuw, die eens schreef over de eenvoudige vrouw, "die van de hele krant de Burgerlijke Stand het belangrijkste vindt". Hij erkende haar gelijk: "een kind, dat geboren wordt, een vrouw, die moeder, een man, die vader wordt, een leven, dat wordt afgesneden, dat zijn de werkelijk belangrijke dingen, al herhalen ze zich miljoenen malen met majestueuze eentonigheid. Want in die dingen komen wij aan de rand van het leven, daar waar het pas goed de moeite waard wordt". Van communicatieve betekenis gesproken!

De regionale pers als commentator. Hier zit de betekenis vooral in de beeldvorming in eigen kring. Dat begint al bij de beslissing van opname, wat wel en wat niet belangrijk is. Gedrukt worden de dingen opeens belangrijker. Ik denk aan de ervaring met Groninger plattelandsvrouwen, die gezamenlijk een bundel zouden samenstellen, van elk dorp iets. Er was gezegd: wat krantenknipsels van leuke dingen uit uw dorp. Er kwam van één afdeling het antwoord: Bij ons gebeurt er nooit wat; ons dorp heeft nog nooit in de krant gestaan.

Die beeldvorming speelt vooral in het culturele een rol. Een uitvoering van de plaatselijke toneelvereniging. Welk een stimulans schuilt in de waardering in de krant voor de eigen goede prestatie. Maar ook het optreden van een beroepsgezelschap van elders kan een bijdrage zijn tot een beter begrip van het gebodene. Hier komen wij tot de merkwaardige menging, tot die samenleving, die coëxistentie van Kunst en kunst. De verhouding daarvan is een wezenlijke maatstaf voor de cultuur van een samenleving.

Dan die sociusfunctie. Men zou kunnen vragen, of de krant - niet alleen de regionale - hier te veel beïnvloed wordt door de jongere massa-media, moet opconcurreren, om het populair te zeggen, tegen film, radio en televisie in het brengen van wat eens tijdkorting heette en wat een stuk vrijetijdsbesteding is geworden. Het hoe daarvan is inderdaad meermalen een "hoofdschudding" waard. Er is hier een markant onderscheid, waarbij men eigenlijk nooit stilstaat. De prestaties op het gebied van de vrijetijdsbesteding van film, radio en televisie ontmoeten regelmatig kritische besprekingen in de pers, maar wat de pers zelf op dit gebied doet, ontmoet nergens deze regelmatige kritische bespreking.

Ik gaf bij mijn punten 12 en 13 aan, hoe de regionale pers hier vooral in de regionale samenleving een belangrijke rol kan vervullen, kan uitgroeien tot gesprekscentrum. De kansen voor de regionale pers zijn hier nog altijd groot, zeker zolang de regionalisering van de radio meer dan technisch noodzakelijk is, wordt afgeremd. De pers is historisch het verst gevorderd in de regionalisatiemogelijkheden en een apparaat als de telex heeft hier ook nieuwe kansen om bij te blijven aan de provincie verschaft. Men zegge

nu niet, dat dit gesprekscentrum wel mooi klinkt, maar dat die krant bij ons... Nou ja! Alle publicistiek is samenspraak tussen de publicist en zijn publiek. En de verantwoordelijkheid voor het peil van de dialoog ligt bij beide partijen: bij de krant en bij zijn lezerskring. Juist de regionale pers toont hier in zijn publieksgroepsadvertenties sterker medium te kunnen zijn dan de nationale pers. Zij toont dit in de familie-advertenties, als ook in een rubriek als vraag en aanbod. De boer, die de gehele rubriek doorleest, is geen zeldzaam verschijnsel. Hij doet dit niet, omdat hij direct behoefte heeft om te kopen of te verkopen, maar om het nieuws te vernemen van de eigen samenleving, om te vernemen dat bijv. boer De Wit's motte biggen heeft geworpen en dat een ander zijn kippen opruimt. Aldus schrijft op een eenvoudige wijze de lezerskring het eigen dagboek, bepaalt hij mede het gesprek in het dorp. Dit kan ook op hoger niveau, - maar het wordt daar teveel verwaarloosd - wanneer een burgemeester van een gemeente, met verlof zijnde, een reis door Zuid-Afrika maakt en dan reisbrieven geeft in de eigen plaatselijke courant. Nog onlangs vertelde een regionale persman met geestdrift van zijn streven om zijn krant inderdaad tot gesprekscentrum van de eigen streek te maken door over alle voorkomende zaken, waarvoor gespecialiseerde kennis gewenst was, een lokale deskundige, dé lokale deskundige tot schrijven in de eigen plaatselijke krant op te wekken: de bankdirecteur, de rector van het streeklyceum of een der leraren daarvan.

Mijnheer de Voorzitter!

Mijn beschouwingen kunnen niet resulteren in een daverend: De regering moet...!. Daarvoor vond de krant reeds teveel vóór de 20ste eeuw haar organisatorische vorm. Wel zou men de vraag kunnen stellen, of onze eeuw ook voor de pers naar nieuwe organisatorische vormen zou kunnen(?) moeten (?) streven. Een georganiseerd verband tussen pers en gewestelijke culturele strevingen in adviesraden, gelijk de regionale omroep die kent. Na de bevrijding heeft men even gezocht, in de richting van stichtingen, naar een nieuwe vorm van samenwerking tussen pers en regionale gemeenschappen. Zou het nu zo gek zijn, ook van de pers uit gezien, voor onze persexperts, om het Zondagsblad, zoals het bij Duitse bladen als Heimatbeilage gebeurt, onder regime van amateurs van de gewestelijke culturele beweging te plaatsen?

Ik zou hier geen voorstel willen doen, maar om te beginnen zou ik wel een krachtig beroep willen doen op redacteuren en intelligentia beide om de potentiële betekenis van de regionale pers voor het gewestelijke culturele leven over de gehele lijn meer te verwerklijken. Tot de mannen van de pers zou ik daarbij met de hoofdredacteur van de "Times" willen zeggen: vecht voor de litera scripta, het geschreven (hier het gedrukte) woord tegenover alle vluchtigheid der modernere media. Door grotere leesbaarheid voor breder kring; door meer orde en stijl in de presentatie. "Knoei niet met je niveau". Weet u, naar Thorbecke's nobele gevoelens over de pers, : "Geregeerden, maar ook mede-regenten, juist in de eigen regio."

Waarom het eigen regionale nieuws niet meer frontpaginanieuws maakt? Maar vooral: moei het publiek meer in de samenstelling van uw krant! En tot de vertegenwoordigers van het regionale culturele leven zou ik willen zeggen: zie toch de betekenis, die de regionale pers voor het regionale culturele leven kan hebben! Bemoei u ermee, als de regionale krant dit belangrijke stuk vrije-tijdsbesteding uws inziens onvoldoende aan haar taak, haar roeping doet beantwoorden! Verwacht het beste van haar! Belangstelling wekt!

Bioscoop en bioscoopkritiek in de pers hebben eerst iets beters gebracht, toen de filmliga beweging in het filmpubliek bracht. Eigenlijk tendeert

mijn pleit naar het brengen van beweging in dat krantenpubliek. Help dus actief mee, de eigen regionale pers te doen prikkelen in de eigen kring, te maken tot een gesprekscentrum, tot een instrument, dat prikkelt tot zelfwerkzaamheid, dat opwekt tot actief deelgenootschap in de eigen gemeenschap.

Men begrijpe mij goed, al deze wenselijkheden nemen niet weg, dat de gewone regionale pers, die alleen door een goede berichtgeving over de eigen streek de sociale cohesie voor de eigen streek bevordert, als zodanig haar communautaire verdiensten heeft. Tegenover het spectaculaire wereldgebeuren moge het in de eigen regio veelal maar om simpele dingen gaan, zij, die simpele dingen vooral, bepalen de levensstijl der eigen kleine gemeenschap, die naar de bekende definitie van Prof. Bouman haar cultuur uitmaakt.

RADIO HILVERSUM EN DE REGIONALE OMROEPEN

Toelichting op het preadvies "De omroep en de gewestelijke cultuur" door Mr Stan Smeets, Lid Adviesraad Regionale Omroep Zuid.

Mijnheer de Voorzitter, dames en heren !

Bij het opstellen van mijn preadvies over de omroep en de gewestelijke cultuur ben ik uitgegaan van de omroep. Om nu niet in herhalingen te vervallen, wil ik bij deze toelichting uitgaan van de gewestelijke cultuur. Met name wil ik uitgaan van de punten, die indertijd door Dr De Vries Reiling in een rapport voor het Nederlands Cultureel Contact in 1950 naar voren zijn gebracht als de wezenlijke punten voor de gewestelijke cultuur en voor de gevaren, die haar bedreigen.

Hij stelt dan voorop, dat de moderne cultuur, de cosmopolitische cultuur met name, waarin ook de Nederlandse hoe langer hoe meer wordt opgenomen, een groot gevaar met zich brengt voor de uitwisseling van het volkseigene door de nivellerende werking, die de massa-communicatiemiddelen zoals de radio de film en de pers opleveren. Nu is er - en zeker theoretisch - bij de film en de pers nog een keuzemogelijkheid. Men zou kunnen zeggen: de man kiest zijn film, de man kiest zijn krant. Maar ook van die theoretische keuze blijft tegenwoordig weinig over, als men ziet, hoe de mensen worden bewerkt door de reclame en hoe zij klakkeloos en zonder kritiek lezen wat in hun lijfblad te lezen staat.

Die theoretische keuzemogelijkheid is bij de radio echter nog veel minder aanwezig, omdat iedere omroep zich richt tot al degenen, die geacht worden deel uit te maken van zijn groep van volgelingen en zich ook alleen maar tot die personen kan richten, zonder zich speciaal te kunnen richten tot de verschillende groepen, die onder die volgelingen zijn te vinden. Met name kan dus de binnenlandse omroep - daaronder versta ik de landelijke omroep volgens de terminologie van het pas aanhangig gemaakte wetsontwerp op de omroep - zich niet richten tot de verscheidenheid van de verschillende gewestelijke culturen. Daarom kan er ook in de radio een groot gevaar voor de gewestelijke culturen schuilen.

Er zijn nog andere gevaren voor de cultuur, die door Dr De Vries Reiling wordenesignaleerd_ technificatie, specialisatie en commercialisatie. Ook die gevaren zijn in het omroepapparaat in hoge mate aanwezig, omdat een dergelijk apparaat uiteraard moet werken met specialisten, met gecommmercialiseerde mensen en met de techniek. De gevaren van de techniek zijn des te groter naarmate het apparaat meer domineert, kostbaarder is en eisen stelt.

De gewestelijke cultuur moet tegen die tendensen worden beschermd. Dit is blijkbaar mogelijk door de regionale omroep. De regionale omroep kan op de eerste plaats gebruik maken van de taal van de mensen in hun eigen gewest. Wij hebben vanmorgen van prof. Banning gehoord, dat de taal aan het begin staat van de menselijke communicatie en dat zij dus de meest wezenlijke menselijke communicatie vormt. Van de gewestelijke taal, van het dialect en ook van de meer algemene gewestelijke taal, die de mensen in het dagelijks leven gebruiken, waarmee zij vertrouwd zijn, kan alleen de regionale omroep gebruik maken. De algemene omroep zou onverstaanbaar worden, wanneer hij gebruik maakte van een gewestelijke taal. De algemene omroep kan uiteraard ook niet handelen over onderwerpen, die alleen voor de gewestgenoten interessant zijn. Tenslotte moet in het gewestelijke gebied, het vertrouwde gebied van de mensen met hun omgangstaal, met hun dialect, met hun gewestelijke interessesferen, een tweegesprek op een niveau, waarmee de mensen zich vertrouwd kunnen voelen, mogelijk zijn. Ook het gevaar voor de gespletenheid in de moderne persoon, de gespletenheid tussen zijn werkmilieu en zijn leefmilieu, kan in het gewestelijk milieu worden voorkomen, omdat het leefmilieu en het werkmilieu daar met elkaar verweven zijn en men in beide milieus vertrouwd is.

Dr De Vries Reiling noemt in zijn rapport dan de grote gevaren, die er zijn, in de eerste plaats de communicatietechniek, die alles overheerst en die het volkseigene van de cultuur dreigt te verdoezelen. Die techniek kan echter niet alleen een gevaar zijn, zij kan ook een goed zijn. Zij brengt mede, met name op het gebied van de radio, dat een decentralisatie uit technisch oogpunt wenselijk en noodzakelijk is. Wij zien dit bij de frequentiemodulatie, die eist, dat er in verschillende streken van het land F.M.-zenders zijn, die tegelijkertijd de mogelijkheid scheppen in de verschillende streken eigen programma's te brengen.

Dezelfde ontwikkeling van de techniek maakt het mogelijk mobiele eenheden het land door te sturen en in verschillende streken van het land streekstudio's op te richten.

Een ander nivelleringsgevaar is het gecentraliseerde staatkundige verband, maar ook in dit opzicht zien wij een verheugende ontwikkeling. In de jongste Troonrede is naar ik meen voor het eerst erop gewezen, dat een zekere decentralisatie ook in het belang van de staat wenselijk is. Dit is verheugend, vooral wanneer wij daarnaast zien, dat in het ontwerp-Omroepwet voor de centrale regering een taak is weggelegd niet alleen ten aanzien van de landelijke, maar ook en met name ten aanzien van de regionale omroep.

Tenslotte wordt als gevaar voor de nivellerende werking genoemd de wereldbeschouwelijke opdeling van de mensen, de z.g. verzuiling, waardoor de mensen dreigen te worden opgesloten in hun wereldbeschouwelijke groep. De samenwerking tussen deze groepen op landelijk niveau is dikwijls moeilijk en in de praktijk is gebleken, dat die samenwerking in de verschillende gewesten dikwijls veel gemakkelijker is. De mensen kennen elkaar daar goed en zij weten, wat zij aan elkaar hebben. Uit de praktijk van de regionale omroep is gebleken, dat de wereldbeschouwelijke samenwerking daarin zeer goed is te verwezenlijken.

Als laatste punt noem ik de nivellerende werking, die er is uitgegaan van de grootstad, met haar grootstedelingen, waardoor het gevaar is ontstaan, dat de plattelanders zich niet kan handhaven en dus in de moderne cultuur geen eigen plaats meer kan innemen. Van de grootstedeling zou men zich een bepaald beeld kunnen vormen. Het beeld van de plattelander kan men echter eigenlijk alleen zien in de kring van zijn eigen streek, bijv. de plattelander van Friesland, van de Kempen, van Limburg. Juist die

concrete plaats, die de plattelander daar kan innemen, kan in de regionale omroep tot uiting worden gebracht en naar voren komen.

Ik zou als conclusies, mede aan de hand van enkele constateringën, het volgende nog naar voren willen brengen.

Het is verheugend, dat in het ontwerp-Omroepwet de instelling van de regionale omroep niet alleen tot taak wordt gemaakt van de N. R. U., maar ook van de regering. Het is jammer, dat de formulering in genoemd ontwerp niet geheel juist kan worden genoemd. Het is echter verheugend, dat daarin het principe is neergelegd, dat niet de techniek bepalend dient te zijn voor de oprichting van een regionale omroep, doch dat de cultuur daarvoor bepalend dient te zijn, n.l. het oordeel, dat de streek of het gewest, waarvoor de omroep bestemd is, een zó belangrijk eigen cultureel leven heeft, dat het van algemeen belang kan worden geacht, de cultuur van die streek of dat gewest door middel van de omroep actief te bevorderen. Daarna komt echter het in cauda venenum, want daaraan wordt toegevoegd: "terwijl dat door de binnenlandse omroep niet of in onvoldoende mate kan geschieden."

Ik vind die toevoeging niet juist. Naar mijn mening zal de binnenlandse omroep, die zich noodzakelijkerwijze tot het gehele binnenland, tot het gehele volk richt, niet direct de cultuur in een bepaald gewest kunnen bevorderen, ook niet omdat dit uiteraard door de bewoners van de andere gewesten niet zal kunnen worden verstaan. Het behoort m. i. tot de specifieke taak van de gewestelijke omroep het culturele leven in het gewest door middel van die omroep te bevorderen.

In het ontwerp-Omroepwet is aan de Adviesraden bij de regionale omroepen een wettelijke grondslag gegeven in dien zin dat daarin wordt gezegd, dat deze Adviesraden, waarvan de leden door de Minister zullen worden benoemd, de Stichting, d. i. de N. R. U., zullen adviseren over de inhoud der uitzendingen. Ook hierbij zou ik een kanttekening willen maken, n.l. de kanttekening, dat ik meen, dat de adviserende taak van de Adviesraden niet zal mogen worden beperkt tot de inhoud van de uitzendingen, doch dat deze raden ook met betrekking tot andere zeer belangrijke elementen, die bij de regionale omroep een zo grote rol spelen - ik denk aan de status en de begroting van de regionale omroep, aan de kwestie van de duur en de reikwijdte der uitzendingen e. d. - een adviserende taak zullen moeten hebben.

Er zijn op dit gebied nog verschillende desiderata. Ik denk met name aan de regiones, die zich thans beperken tot het noordoosten van het land en tot Limburg. Ook al ben ik zelf Limburger, ik zie toch zeer wel in, dat er in Nederland meer gewesten zijn, die een zo belangrijke cultuur hebben, dat deze door de omroep moet en kan worden bevorderd.

Mijn ervaring is voorts, dat het bereik van de regionale omroep in Limburg te gering is, daar alleen in het zuiden der provincie naar de regionale omroep door de ether kan worden geluisterd. In het noorden en het midden der provincie is dit alleen door middel van de draadomroep mogelijk.

De Regering en de N. R. U. krijgen met name in het ontwerp-Omroepwet een verantwoordelijke taak ten opzichte van de omroep toegewezen, een taak die ten opzichte van de omroep anders is dan bijv. ten opzichte van de vrije pers het geval is. Ik moge deze toelichting eindigen met het uitspreken van de wens, dat de Regering en de N. R. U. het besef, dat zij te dezen een verantwoordelijke taak hebben te vervullen, tot uiting zullen brengen in het voeren van een actieve culturele politiek; dat zij zullen inzien, dat de omroep dient te beantwoorden aan het patroon, dat ook het Nederlandse volk vertoont; n.l. het patroon van de schering van de gewestelijke verscheidenheid en de inslag van de levensbeschouwing.

TELEVISIE EN DE GEWESTEN

Toelichting preadvies door Ds J. A. van Nieuwenhuyzen, predikant-directeur Televisie V. P. R. O.

Mijnheer de Voorzitter, dames en heren !

Het is, dacht ik, wel begrijpelijk, dat ik, u hebt het kunnen lezen, in mijn preadvies nogal wat aandacht heb besteed enerzijds, vooral aan het eind, aan praktische zaken en anderzijds, vooral aan het begin, aan een uiteenzetting over de mogelijkheden, die ik in het televisiemedium zie. Ik vertegenwoordig hier vanmiddag immers het jongste en nog verreweg het minst ontwikkelde van de hier behandelde media en ook het medium, dat bij u nog verreweg het minst bekend is. Vandaar dus de wat elementaire uiteenzettingen, die u in het preadvies aantreft.

In het eerste punt heb ik getracht, uiteen te zetten, waarom het eigenlijk gaat. Ik moet nu meteen zeggen, dat in het licht van hetgeen wij na de jongste Prinsjesdag weten over het te verwachten beleid in televisiezaken, de in dit punt neergeschreven zinnen wat al te somber zijn. Hoewel wij voorzichtigheidshalve nog moeten zeggen, dat wij nog hebben af te wachten, wat ervan terecht zal komen, hebben wij nu toch veel meer hoop, dat er meer vaart in het hele televisiebeleid zal komen, dat er een verantwoord beleid op lange termijn zal worden gevoerd en zelfs, dat de zendtijd vrij snel zal worden uitgebreid. De sombere geluiden, die ik in die eerste bladzijden heb laten horen, moet u in het licht hiervan wat corrigeren.

Er is, wat de zendtijd betreft, zelfs in uitzicht gesteld, dat wij in 1963 dertig uur per week zullen uitzenden. Dat is in vrij veel opzichten een fantastisch vooruitzicht, maar wij moeten natuurlijk nog zien, wat er technisch en qua personeelsvoorziening en studiobouw van waar zal kunnen worden gemaakt in zo korte tijd.

Ik zou nog wel even het accent willen leggen op de harde noodzaak van een grondige bestudering van de mogelijkheden, de begrenzing en de functie van de televisie in het geheel van de cultuur, want daaraan is tot op heden in Nederland praktisch nog niets gedaan en het ziet er ook niet naar uit, dat er binnenkort veel aan zal worden gedaan.

In het tweede punt heb ik trachten duidelijk te maken, dat mijn collega's en ik niet alleen oog hebben voor de regionale belangen, maar dat wij deze belangen ook van ganser harte en om verschillende redenen door middel van de televisie zouden willen bevorderen. Wij verkeren echter en dat is eigenlijk het derde punt - op het ogenblik nog in een bijzonder moeilijke situatie. Door de bijzonder langzame en geremde ontwikkeling gedurende de tijd, waarin wij nu bezig zijn, is er n.l. nog geen sprake van een volledig opgebouwde Nederlandse televisie. Wij zijn misschien nog maar nauwelijks halverwege en wij kunnen natuurlijk pas werkelijk serieus aandacht aan deze zaken gaan besteden, wanneer althans een zendapparaat is opgebouwd, dat aan minimale eisen voldoet.

Aangezien wij dus nog lang niet weten, waar wij naar toe gaan en natuurlijk nog geheel onbekend zijn met alles wat ons te wachten staat en wat wij zouden kunnen gaan doen, vereist punt 4 de meeste toelichting. In mijn preadvies heb ik op dit punt dan ook alle nadruk gelegd. Dit punt is in zijn formuleringen eigenlijk te summier, ook al door de haast, waarmee het op schrift werd gesteld, en daardoor is het voor u allen misschien niet geheel duidelijk geworden en wekt het bij u wellicht misverstanden.

Wanneer ik de bouw van regionale televisiestations niet waarschijnlijk

acht, dan heb ik daarbij wat men zou kunnen noemen realistisch gedacht in deze zin, dat ik mij trachtte voor te stellen, wat niet en wat wel, zoals men dat noemt, "haalbaar" is in de huidige situatie en binnen afzienbare termijn. Tevens heeft de overweging een rol gespeeld: wat in het geheel der cultuurbelangen financieel wel en niet ten bate van de televisie verantwoord is.

Uitgaande van de bestaande praktijkervaring moeten de investerings-, exploitatie- en programmakosten voor behoorlijk functionerende regionale stations naast het centrale station te hoog geacht worden dan dat zij van overheidswege betaald kunnen c. q. zullen worden. Ik ging daarbij uit - om de gedachten te bepalen - van een getal van ten minste vier regionale stations in de gebieden van Smilde, Markelo, Roermond en Goes, waar nu de steunzenders zijn geplaatst. Dit acht ik het minimum, want om alle gewesten te kunnen bedienen - dit geldt trouwens ook voor de radio - zou ook gedacht moeten worden aan Noordholland, Zuid-Holland en Utrecht.

Indien wij dan zouden denken, wat redelijk is, aan $\pm 1\frac{1}{2}$ uur programma per zender per avond, dan zou dit toch vele tientallen miljoenen gulden per jaar in totaal alleen voor deze regionale stations vergen, als men tenminste in de programma's alle gebieden wil bestrijken, die men moet bestrijken om het gehele regionale leven en werken in het vizier te kunnen krijgen, te weten informatie en actualiteiten, documentaire en educatieve stof, drama, amusement, jeugdprogramma's, ziekenprogramma's enz. Ik waag mij niet aan het noemen van precieze getallen, omdat alles afhangt van de wijze, waarop men zich installeert en de programma's uitvoert. Dat kan met goedkope en met dure middelen. Ik kan alleen zeggen, dat men zich geen illusies moet maken over goedkope programma's, omdat men daarmee zijn taak niet behoorlijk kan vervullen. Het wordt in ieder geval een zo dure aangelegenheid, dat m. i. de gelden niet gefourneerd zullen worden.

Daarnaast dient de vraag te worden gesteld - meer dan de vraag stellen doe ik niet - of per station een voor langere duur toereikend reservoir van vooral creatieve - om van de uitvoerende niet te spreken - krachten aanwezig is om het zeer vraatzuchtige monster televisie te voeden. Ook al kan men terecht beweren, dat de behoefte nieuwe krachten kweekt, dan nog blijft de vraag, of de reële mogelijkheden op een zo klein gebied als een regionale zender zou bestrijken, in Nederland te vinden zijn en te vinden blijven.

De bezwaren, die men van de zijde van Financiën terecht zou aanvoeren, zijn, dacht ik, vooral deze, dat het functioneren van een nationaal station en vier regionale stations vele malen te hoge produktiekosten, tengevolge van de versnippering daarvan, met zich brengt in vergelijking met wat men aan cultuurvormende produkten aflevert. Alhoewel wij culturele zaken niet primair financieel-economisch moeten bekijken, toch kunnen er situaties ontstaan, waardoor de verhoudingen te scheef komen te liggen om nog gezond en verantwoord te heten. Dit zou hier m. i. wel het geval zijn.

De belangrijkste overweging is in dit opzicht m. i. , dat, wanneer men zoveel geld steekt in het geheel van de televisiestations, dit in verhouding tot de financiering van de andere culturele belangen, nationaal en regionaal, niet meer verantwoord is. De verhouding zou, dacht ik, door het enorm vele geld, dat men daarvoor zou besteden, onverantwoord scheef komen te liggen.

Men kan natuurlijk van een geheel ander standpunt uitgaan, n. l. : het regionaal-culturele belang is primair; er moet voor opgekomen worden; de financiën, die de behartiging ervan vergt, zijn secundair en zullen gevonden moeten worden, hoe dan ook. Dit is een geestelijk gezond en vruchtbaar standpunt, zoals de geschiedenis overal leert, maar het heeft zijn begrenzungen. Voor zover ik kan zien en vermoeden worden deze begrenzungen overschreden,

wanneer men dit standpunt laat gelden ten aanzien van een zelfstandige regionale televisie. Nogmaals: andere cultuurbelangen zullen in het gedrang komen.

Men kan ook niet te veel hopen op een steeds goedkoper worden van de televisie, naarmate de techniek voortschrijdt en dus de produktie massaler wordt. Deze tendens is natuurlijk aanwezig, maar aan de andere kant zal een voortschrijdende programmapraktijk en -techniek weer meer kosten met zich brengen en een verfijning van de apparatuur, de uitvoering en de exploitatie vereisen.

Ik zie dan ook de exploitatie van een aantal regionale televisiestations als "niet haalbaar" om bovengenoemde redenen.

Centralisatie van het geheel der televisie-apparatuur en de programmacreatie en uitvoering is m. i. economisch, tenminste in ons kleine land, de enig verantwoorde oplossing. En dit behoeft een behoorlijke behartiging der regionale belangen, mits met kracht nagestreefd, niet in de weg te staan. Wellicht kunnen zij zelfs beter erdoor worden gediend.

Ten eerste zie ik, zoals betoogd in de syllabus, een zeer goede mogelijkheid in het werken met regionaal gestationeerde reportagewagens in combinatie met de centrale studio. En juist in het gewest is de reportagewagen een ideaal apparaat om regionale televisie-uitzendingen te produceren. In het gewest immers moet zeer grote aandacht worden besteed aan wat men noemt het betrappen van het leven, het regionale leven, zoals het zich in zijn vele aspecten voltrekt. Dit levert m. i. veel grotere resultaten op dan het produceren van speciaal in de studio gecreeërd regionaal televisiedrama, televisie-amusement e. d. Men is dan al spoedig op dezelfde lijn als de centrale studio en dan is niet in te zien waarom op dit gebied speciaal in het gewest moet worden gewerkt. Een streekspel bijvoorbeeld, gespeeld in een openluchttheater en per reportage aan de kijkers overgebracht, is meer waard en ook beter denkbaar dan een oorspronkelijk regionaal televisiespel. Ik zie hierbij nog af van de vraag, of men dit in voldoende hoeveelheid kan produceren. Persoonlijk geloof ik daar in de verste verte niet aan.

Wanneer wij zo ver zouden kunnen komen, dat wij voldoende reportagewagens in bedrijf kunnen hebben om bijv. per dag voor de gewesten de tijd van 6 tot 8 uur voor reportages van allerlei aard, gecombineerd met wat studio-activiteiten, te kunnen reserveren, dan zouden de diverse regiones uitstekend kunnen worden bediend. En dan niet op de wijze van de streekuitzendingen in de radio, die eigenlijk toch altijd van het centrum uit worden gedirigeerd, maar door echte, op het gewest geënte programma's. Ik zie hier een zeer werkbare en ook wel haalbare mogelijkheid. Een groot voordeel bij deze wijze van werken is bovendien, dat ook de andere gewesten het programma van het ene gewest kunnen zien, een goed antidotum tegen regionale afsluiting.

Men zou natuurlijk nog wel verder kunnen gaan fantaseren. Ik noem een fantasie, die men beslist niet als meer moet beschouwen, omdat zij niet meer is. Men zou n. l. kunnen denken aan een eenmaal te bouwen tweede zendernet, bestemd voor de regionale culturele belangen; een tweede zendernet dus naast het eerste net, dat de nationale programma's zou uitzenden. Ik zie deze mogelijkheid voorlopig als niet haalbaar en ik vraag mij ook af, of haar verwezenlijking nodig en wenselijk is. Voor het tweede net zijn ook andere bestemmingen te denken, die bepaald niet minder belangrijk zijn. Daarover zal in de loop van de volgende jaren nogal wat worden gediscussieerd. Het zal echter goed zijn om, wanneer er een tweede zendernet mocht komen, ook in verband daarmee voor de regionale culturele belangen op te komen.

In ieder geval zal een cultureel televisiebeleid moeten worden gecreeërd

en ik hoop, dat dit nu ook gebeurt -, waarin de talrijke nationale cultuurbelangen in een verantwoord evenwicht zijn gebracht met enerzijds de internationale - ik wijs op punt 5 van de syllabus, waar wordt gesproken over de " Eurovisie ", die zich inderdaad in een snel tempo ontwikkelt - en anderzijds de regionale cultuurbelangen. Hoe dit zich zal ontwikkelen is op dit ogenblik met geen mogelijkheid te voorspellen. Wel is het echter zaak, dacht ik, dat wij voortdurend voor de regionale cultuur, die nog altijd veel te veel is verwaarloosd, op de bres blijven staan.

Antwoord prof. dr W.C. Banning op de in de algemene sectie gevoerde discussie

Er is in onze groep een aantal opmerkingen van fundamentele aard gemaakt, die ik gaarne in de gehele kring zou willen bespreken.

In de eerste plaats is mij gevraagd - de boosdoener noem ik erbij; dat was de heer Verhoeven -: U hebt in het slot van uw toespraak over addertjes gesproken; wilt u eens vertellen, welke addertjes?

Het bleek, dat hij precies in de gaten had, wat ik had bedoeld, maar ik stel er prijs op hem dit te zeggen in het bijzijn van degenen, die de groepsdiscussie over de pers, de radio en de televisie hebben bijgewoond.

Ik heb geen definitie van communicatie gegeven. Ik heb wel gezegd: alles hangt af van de definitie. Ik bedoelde: als u het begrip "communicatie" neemt in de betekenis, die ik er vanmorgen aan heb gehecht, dan wil ik heel voorzichtig en eerbiedig allerlei moderne communicatiemiddelen meteen van een paar vraagtekens voorzien. Dan zou het kunnen zijn, dat allerlei moderne communicatiemiddelen inderdaad wel allerlei distribueren, maar dat dit niet neerkomt op communicatie. Dit betekent de geestelijke gemeenschap van een persoon met een persoon, geestelijke activiteit enerzijds, die geestelijke activiteit anderzijds opwekt. Dit was inderdaad een addertje onder het gras.

Ik heb dat begrip dus niet gedefinieerd, ook omdat ik zeide: daar zit mij te veel mysterie van de mens en de menselijke gemeenschap in besloten. Hier hebben een paar sprekers op gereageerd.

De heer Wijffels, die nu helaas weg is, heeft naar mijn mening de spijker op de kop geslagen, toen hij zeide: de oorzaak van het gebrek aan communicatie moet in de eerste plaats worden gezocht in de eigen persoonlijkheid, die niet actief deelneemt. Het is namelijk mogelijk, dat men zijn uiterste best doet om geestelijk in gemeenschap te komen met een ander, maar dat het niet gelukt die ander op een bepaald punt actief te krijgen. Dan mislukt de communicatie.

De heer Wijffels voegde daaraan toe: "voorwaarde voor communicatie is dus een actief deelnemen aan een gemeenschappelijke cultuur; wanneer er n.l. geen gemeenschap van cultuur is, kan er ook geen communicatie ontstaan", hetgeen ik vanmorgen op mijn wijze heb geïllustreerd met het voorbeeld van Chroestsjew en de Amerikanen en hetgeen ook op een andere wijze te illustreren zou zijn. Ik geloof, dat dit helemaal juist is. Ik breng nu even een onderscheid aan, dat ik vanmorgen niet heb gemaakt. Wij kunnen, indien wij spreken over communicatie, eigenlijk drie problemen onderscheiden: communicatie van wat, tussen wie en met welke middelen? Het gaat ook om: "van wat?" Ik kan op godsdienstig gebied alleen communicatie hebben met mensen, die van die godsdienst althans iets verstaan, want anders krijg ik geen gemeenschap. Met de esthetica is het precies zo gesteld. Men kan op het gebied van de kunst alleen communicatie hebben met mensen, die kunstgevoelig zijn. Dit is gebonden aan bepaalde persoonlijke voorwaarden en ik ben dankbaar, dat de heer Wijffels dit op zijn wijze zo fijnzinnig heeft uitgedrukt.

Naar mijn mening sloot daarop prompt aan de opmerking van meneer Laudy, die op een andere wijze dan ik, maar toch wel helemaal in overeenstemming met mijn bedoeling, als een van de voorwaarden heeft gesteld, dat de mens ook moet kunnen terugtreden in zichzelf en dat de stilte - dit woord heeft hij gebruikt met herinnering aan een gedichtje van Adema van Scheltema - voorwaarde is voor communicatie. Ik heb vanmorgen het woord "zwijgen" gebruikt. Ik bedoelde daarmee eigenlijk hetzelfde en ik ben meneer Laudy alleen maar dankbaar, dat hij dit heeft onderstreept. Men moet zich dus ook kunnen isoleren uit de wereld; men moet zich ook kunnen concentreren in zichzelf, wil er inderdaad geestelijke gemeenschap tot stand komen.

Nu heeft de heer Laansma in onze kring er de aandacht op gevestigd, dat een van de moeilijkheden op dit ogenblik is, dat allerlei kanalen van - laat ik maar zeggen - traditionele of gangbare communicatie zijn verstopt en hij heeft de vraag gesteld: "Komen wij eruit, indien wij die verstopping proberen op te heffen, of moeten er nieuwe kanalen worden gegraven?" Ik wil even voor u en voor mijzelf duidelijk trachten te maken wat hij kan hebben bedoeld. Het is bijv. mogelijk, dat communicatie op politiek gebied mislukt, omdat als voorwaarde wordt gesteld: "Je moet lopen in het gareel van een bepaalde politieke terminologie en ideologie; als je dat niet doet langs de kanalen van het gangbare partijsysteem, dan lig je eruit." Op godsdienstig gebied kan je - en dit komt, dacht ik, tegenwoordig nogal eens voor - het volgende hebben. Een van mijn vrienden zei tegen mij: "De beste Christenen vind ik buiten de kerk." Hij bedoelt zichzelf daarmee. Dit is natuurlijk een heel bedenkelijke kant van de zaak, maar ik begrijp best wat hij bedoelt. Hij zegt: "Voor de geijkte Christen moet de communicatie gaan langs die vaste kanalen en als je dat nu niet meer kunt, terwijl je toch een ontzaglijke hunkering in je hebt naar gemeenschap met het Evangelie, dan heb je daar eigenlijk het probleem."

Iemand, die protestants is opgevoed en die de kerk eigenlijk helemaal uit het gezicht heeft verloren, zei tegen mij: ik kan soms een lijfelijke hunkering hebben naar het avondmaal, maar ik kan dat niet meer genieten in de oude vorm en daar sta ik in de kou. Ik dacht, dat dit verschijnsel, mutatis mutandis uiteraard, in verschillende volksgroepen vrij algemeen is bij onze kerken. Daarom geloof ik, dat de heer Laansma gelijk heeft. Hij heeft ongelijk, wanneer hij van mij de oplossing van het vraagstuk verwacht, maar ik ben blij, dat hij dit even als bijdrage tot het debat over onze cultuursituatie heeft gezegd.

De laatste opmerking, die hierbij kan worden betrokken, is een opmerking van de heer Van Beekum, die zegt: "ja, als ik aansluit bij het laatste wat u over die communicatie hebt gezegd, dat het een communicatie is tussen twee personen of tussen een persoon en anderen, ich, du, wir, is het dan niet noodzakelijk, uit te gaan van een bepaalde mensbeschouwing en is het dan niet noodzakelijk, dat wij uit elkaar gaan, wanneer blijkt, dat wij die mensbeschouwing niet met elkaar delen?" In de rest van zijn betoog heeft hij dat woord mensbeschouwing vervangen door antropologie. Daarvoor ben ik hem dankbaar, want nu kan ik het, met erkenning van de waarheid, die in zijn opmerking was gelegen, toch oneens met hem zijn.

Mijn ervaring is, dat wel voorwaarde is een gemeenschappelijke houding, maar dat die niet hoeft te zijn geformuleerd in een theorie. Ik wil het ook nog wel een beetje sterker zeggen: ook hier zijn dikwijls de theorieën, eventueel de antropologieën de scheidende elementen. Ik spreek uit ervaring. Ik kan met een rooms-katholiek en een niet-godsdienstige humanist op een bepaald ogenblik wel degelijk echte communicatie hebben en ook met een communist. Nog eens, ik spreek uit ervaring. Och ja, waarom zou ik het ook niet zeggen, ik noem verder toch geen namen. Wij hebben onlangs een bespreking gehad tussen 12 protestanten en 12 kopstukken uit

het Humanistisch Verbond. Een humanist kan zo spreken, dat ik er stil bij word en dat ik er de wijding van onderga. Wanneer een humanist in alle oprechtheid tot mij spreekt over de wijze, waarop hij met de grote vraagstukken van het leven vecht, dan word ik daar stil van, dan heb ik communicatie. Dat overkomt mij ook met een katholiek. Ik deel zijn antropologie niet. Ik ben bereid, zijn antropologie tot op bepaalde punten te bestrijden, zoals ik dat ook bij een humanist doe.

Daarom zeg ik: de voorwaarde voor communicatie ligt dieper dan in de sfeer van de "logie", n. l. in de sfeer van de geestelijke houding, de eerbied voor de medemens, die ik niet alleen bereid ben a priori op te brengen, maar die in mij wordt gewekt doordat die ander is, zoals hij is. Toen wij twee van die humanisten hadden horen spreken, zeiden wij, protestanten tegen elkaar: wat zijn dat toch fijne kerels. Dat kun je toch alleen maar zeggen, als er communicatie is geweest. Wat heeft het anders voor zin? Ik zou dus de opmerking van de heer Van Beekum graag op die manier willen interpreteren.

Hij noemde de naam van Jac. Maritain. Het is misschien gek, dat ik het zeg - helemaal waar is het ook niet - maar het is nu eenmaal een van mijn heiligen.

Ik heb dankbaar van Maritain geleerd en er ontgaat mij weinig van wat hij schrijft. Dat moet ik lezen, want hij is iemand, die mij wat te zeggen heeft. Ik bedoel dus inderdaad: de communicatie gaat uit van bepaalde geestelijke voorwaarden, die hun gestalte krijgen in een geestelijke houding, maar die niet behoeft te worden uitgedrukt in een gemeenschappelijke leer, antropologie of wat u verder noemen wilt. Ik zie, dat u het met mij eens bent. Dat verheugt mij hartelijk.

Na de middagzitting volgt een officiële ontvangst van het congres door het gemeentebestuur van Amersfoort in het juist voltooid door architect G. Rietveld ontworpen tentoonstellingsgebouw "Zonnehof".

Hier heette burgemeester H. Molendijk het congres hartelijk welkom en sprak de volgende rede uit:

Het doet mij ietwat onwezenlijk aan dat ik het "Nationaal overleg gewestelijke cultuur" moet ontvangen, al jaren stond ik in de gelederen, die ontvangen werden.

Op het gebied van de regionale cultuur heeft ons gewest weinig te bieden. Het Sticht is opgegroeid in de schaduw der Hollandse steden en het platteland vertoont maar zwakke trekjes van een eigen karakteristiek. Indien men leven in onze dorpen vergelijkt met die in de Noordelijke provincies b. v. waar men in eigen taal en dialect een bloeiend leken-toneel aantreft en waar men zijn eigen liederen zingt, is dat hier maar armelijk.

Amersfoort moet het dus vrijwel stellen zonder entourage. We hebben nochtans na 1945 een energieke poging gedaan om tot een opgewekt cultureel leven te komen.

Onze stad is rijk aan historische schoonheid en de oude stadskern wordt met veel zorg gerestaureerd. Niet alleen de grotere monumenten als torens, kerken en stadspoorten, doch vooral ook de vele kleinere, typische objecten, die als totaliteit zo belangrijk zijn en aan de stad het eigen gezicht geven. We gaven voor dit stadsherstel na de oorlog nagenoeg twee miljoen gulden uit.

Onze voornaamste taak is echter gelegen in de vormgeving der nieuwe stad. Amersfoort groeit snel. In de laatste twaalf jaar kwamen er 20000 mensen, dat is een stad als Middelburg bij. Doelbewust hebben wij rond de oude woonkern geen aaneengesloten huizenmassa gebouwd, maar een krans van door groen gescheiden nieuwe wijken. Kleinere, duidelijk afgegrensde geografische eenheden, waar het verenigingsleven grote kansen krijgt.

De gezellige, intieme straten der binnenstad en die der ruime, zonnige buitenwijken contrasteren sterk en worden toch met behoud van eigen stijl en karakter één groot organisch geheel.

De leiding van het culturele werk, het echte uitvoerende werk, is in onze gemeente toevertrouwd aan een gemengd orgaan de "Amersfoortse Gemeenschap". Het is een algemeen dienstorgaan voor alle culturele verenigingen en instellingen, terwijl het bovendien allerlei activiteiten organiseert, die de gemeente anders zelf ter hand zou moeten nemen, volksconcerten, toneelvoorstellingen, ballet en schoolvoorstellingen. Hierdoor houden we deze dingen zoveel mogelijk uit de ambtelijke sfeer.

Het gebouw waar we vertoeven is een expositieruimte, gebouwd door architect G. Th. Rietveld. Het is een waardige bijdrage tot de aankleding der nieuwe stad. U ziet, men kan ijveraar zijn voor het behoud en herstel van het karakteristieke oude en toch in de tegenwoordige stedenbouw het moderne, eigentijdse een ruime plaats inruimen.

Spr. stelt de betekenis van een goed doematige expositieruimte in het licht. Voor de cultuurspreiding acht hij het voor middengrote steden van meer betekenis dan een museum.

Bij goede samenwerking met de kunstenaars en de directies der grote musea, kan er voor de bevolking en de passanten, altijd weer iets moois en waardevols te zien zijn, in grote verscheidenheid en afwisseling. Er zou over het gehele land een net van dergelijke centra moeten liggen; het zou de beeldende kunst nader brengen tot ons volk.

Spr. geeft enige gegevens over het gebouw: het is 20 x 20 x 6 m, met

langs drie zijden een etagevloer van 6 en 7 meter breedte. Het omsluit een ruimte, die veel groter lijkt dan ze werkelijk is: monumentaal en tegelijkertijd verbluffende eenvoud. De bouwkosten bedragen, inclusief verwarming, f. 150.000,-.

Spr. beëindigt zijn rede met de gasten op te wekken zich enige tijd aan de gezelligheid te wijden !

Aan de gezamenlijke maaltijd op de avond van de eerste congresdag in Hotel "de Witte", spreken vertegenwoordigers uit de vier windstreken :

Oost (B. J. Verhoeven, voorzitter Culturele Raad Gelderland),
Noord (W. Harmsma, burgemeester van de gemeente Opsterland),
West (Mr. W. F. Lichtenauer, voorzitter Culturele Raad Zuid-Holland)

en

Zuid (Chr. C. Smits, Hoofd van de Regionale Omroep Zuid).

B. J. VERHOEVEN:

Het is eigenlijk een wat hachelijke taak een tafelspeech uit te spreken. Ik ben helemaal geen figuur voor tafelspeeches, maar ik veronderstel, dat u het ook niet bent.

Hier sta ik dan uit het oosten, de windstreek, die hier de koele lucht aanvoert.

Ik ben erg blij, dat ik bij deze gelegenheid een enkel woord mag zeggen; een woord, dat voor enkele minuten gewijd zal zijn aan de oertijd van ons bestaan. Ik weet niet precies hoe lang wij met het N. O. G. C. bezig zijn. Ik neem aan - met de oertijd inbegrepen - zo langzamerhand tien jaar. Het kan ook iets korter zijn.

Ik denk met weemoed aan die tijd, dat wij in Amsterdam begonnen met het opzetten van het N. O. G. C. Ik wil hierin graag betrekken de heer Rooswinkel. Het was een zeer bijzonder avontuur, dat wij toen ondernamen. Wij hebben dit centraal orgaan voor de gewestelijke cultuur voorbereid in het vooronder van het A. M. V. J. - gebouw in het hartje van Amsterdam. Hoe het nu mogelijk is geweest, dat dit orgaan nu juist daar in Amsterdam zijn voorgeschiedenis begon, is voor mij altijd een raadsel gebleven. Dat het mogelijk was, dat een ambtenaar op een bepaald ogenblik als de geestelijke vader van dit geval kon gelden, is op zich genomen een zekere tegenstrijdigheid met de Wet van Parkinson, maar ik geloof dat er naast de Wet van Parkinson nog een wet bestaat n. l. de Wet van Rooswinkel.

Ik ben niet in staat geweest te doorgronden hoe hij het voor elkaar gekregen heeft. De heer Rooswinkel, die liefst buiten het departement verkeerde om zo met de weitas en het jachtgeweer om op een bepaald ogenblik op het goede spoor te komen. Na aanvankelijk met de heer dr. Louet Feisser te hebben samengewerkt, die zich echter in de wetenschap stortte, haalde hij een niet-bekeerde staatssecretaris te voorschijn. Dit als bewijs van de praktische intuïtie van de heer Rooswinkel.

Wij waren ermee begonnen zonder te weten wat ons te wachten stond. Wij waren als meikevers, die aan een draadje werden gebonden en dan mochten vliegen. Maar op een bepaald ogenblik werden we weer in het doosje geduwd. Dat gevoel heb ik achteraf bij het nagaan van de geschiedenis van het N. O. G. C. Wat er uit te voorschijn is getreden, daar mogen wij trots op zijn. Wij zijn daar niet zo erg schuldig aan, wij zijn er ook niet verantwoordelijk voor. Wij voelden wel in welke richting dit zou gaan en dat het avontuur ergens consequenties zou hebben, en ik moet u zeggen, dat dit in de jaren volledig gelukt is. Er waren eerst maar een paar organen van het gewestelijke culturele leven aanwezig - ik denk aan de Limburgse en Friese cultuurraden - elders waren slechts aanduidingen van iets in die richting.

Dat het in de korte spanne tijds van zeven jaar mogelijk geweest is tot een bepaalde vorm te komen, dat uit dit primitieve orgaan op een bepaald ogenblik de huidige groeperingen te voorschijn zijn gekomen, is op zichzelf genomen een wonder.

Op het ogenblik zijn er vier kwartieren. Ik heb mij altijd een zeer bescheiden kwartiermaker gevoeld. Maar thans zijn wij inderdaad kwartiermakers en wij hebben ook nog iets te maken met een kwartiermaker-generaal, die uit het oosten gekomen is. De wijzen komen uit het oosten. De heer Verkade is echter directeur van de Gelderse cultuurraad geworden. Dat is natuurlijk een aantal trappen omhoog.

Als ik nu nog een enkel woord ernstig mag zeggen is het, dat het van grote betekenis is, dat deze kwartieren inderdaad een bepaalde functie gaan vervullen. Wij denken in groeperingen, wij denken vaak in ruimtelijke ordeningen. Ik geloof daarom, dat er alle aanleiding bestaat deze kwartieren sterk en zelfstandig te maken.

Ik denk aan ons kwartier Gelderland en Overijsel. Daar is toch iets van cultuurpolitiek aanwezig, wanneer ik na ga, dat Overijsel voor een belangrijk deel voor zijn rekening neemt de zorg voor de bestaanszekerheid van die prachtige opera-onderneming en Gelderland de bestaanszekerheid van "Theater" verzorgt, in onderlinge samenwerking. Daar is sprake van een kwartierpolitiek hoewel dit natuurlijk nog niet voldoende is. Ik zou willen, dat dit doordrong tot het hoofdbestuur. Ik wijs u op de bestaansgronden van onze initiatieven, waarvan een stuwung uitgaat. Wanneer echter op hoger niveau niet een grotere cultuurpolitiek wordt gevoerd, bereiken ook wij te weinig.

Ik zou dus bij uw bestuur in het bijzonder de noodzaak van het voeren van een bepaalde kwartierpolitiek en het verlenen van steun daaraan willen bepleiten.

W. HARMSMA:

Het is voor mij natuurlijk een groot voorrecht namens het Noorden, dat gewest ergens in de buurt van de Lauwerszee, iets te mogen zeggen. Het is een moeilijke taak, want nu gaat de noorderwind waaien en die is guur en schraal en koud en heeft nog veel meer onaangenaams in zich. Mijn woorden zullen hiervan doortrokken zijn, maar ik moet er ook iets van cultuur in vervlechten en het moet toch luchtig blijven na alle redevoeringen en discussies. Bovendien zijn wij gewend zwaar te tillen en zelfs problemen te maken, als wij ze niet hebben. U voelt de moeilijkheid al deze delen te vervlechten tot een eenheid. Ik moet daarom uw medegevoel inroepen, want ik wil toch een probleem in uw midden leggen.

In de laatste jaren zijn er allerlei stukken en rapporten geschreven over het probleem van Nederland en het westen. Tegenwoordig wordt er echter in toenemende mate gesproken over het noorden en de problemen van het noorden, zodat het westen en overig Nederland vervangen zal worden door het noorden en overig Nederland. Daardoor raken wij een heleboel problemen kwijt, die wij niet kunnen missen. Toch is het ook wel aardig. Wij willen wel een universiteit naar het noorden halen en een opera. Wij hebben hier wel enkele bouwwerken gezien, die wij ook wel graag willen hebben.

Voor overig Nederland zou het er ook niet minder op worden, want hier is het zo'n beetje een uniform geheel waar te weinig onderscheiden wordt in de verscheidenheid, die er inderdaad bestaat.

Voor het noorden behoeft men daarvoor niet bang te zijn, daar zijn we teveel verdeeld voor. De Friezen zakelijk, gespeend van iedere emotie; de Groningers leggen juist het accent op de emotie, van iedere zakelijkheid gespeend; en dan Drenthe om hierop de aandacht te vestigen en de vinger op te leggen. Het is verheugend, dat wij op deze wijze mogen en kunnen samenwerken.

Met deze opmerking wil ik besluiten. Hoe het in de toekomst ook zal gaan in het noorden, wij zullen graag en van harte aan dit gewestelijk overleg blijven deelnemen. Uw bestuur is bijzonder gelukkig geweest met het thema van dit congres en ik geef u de verzekering, dat wij uit het noorden graag hier terug zullen komen.

Mr W. F. LICHTENAUER:

De eerste woorden, die ik in mijn notities heb opgeschreven, waren het Westen en overig Nederland. Het was voor mij een verheugenis toen ik reeds een toespeling hierop hoorde maken, dan kan ik eraan voorbijgaan.

Ik ben verkwikt door het woord van de heer Verhoeven, dat de wijzen uit het oosten komen, want dan zijn zij dus naar het westen gegaan. Dat is dan niet zo'n gekke richting, welke deze heren namen, wij hebben deze / een wijzen n.l. nodig. Ik ben maar Rotterdammer en als ik als eenvoudig vertegenwoordiger van het westen naar een conferentie in Amsterdam ga, waaraan ik vaak moet deelnemen, dan word ik begroet als "de provincie". Dat geeft mij dan ook het gevoel van overig Nederland.

Ik zou u willen onderhouden over de streekcandidaten.

Enige tijd geleden werd het kamerlid Calmeijer tot staatssecretaris benoemd en voor de open plaats kwam in aanmerking de heer Gerbrandy, een Fries, en toen had u het Fries Dagblad moeten lezen. Ik ben nu niet toe aan een bespreking van de betekenis van de regionale pers. Daar hebt u al veel van gehoord en ik zou bevreesd zijn deze pers onrecht te doen. Maar het Fries Dagblad schrijft dan, dat het zo gelukkig is, dat de heer Gerbrandy een streekcandidaat is.

"Wij willen voor eenmaal eens helemaal afdoende en duidelijk zeggen, wat streekcandidaten zijn. Daartoe moet men de kaart van Nederland ter hand nemen en een lijn trekken van Amsterdam over Naarden naar Zeist, vervolgens over Vreeswijk naar Dordrecht en dan naar de oude geuzenstad Brielle. Zij, die binnen die lijn wonen zijn geen streekcandidaten. Zij die er buiten wonen wel."

Nu heb ik natuurlijk alle eerbied voor de regionale pers maar het heeft mij toch getroffen, dat men deze lijn niet vanuit het westen naar Amsterdam heeft doorgetrokken. De man, die voor het noorden spreekt, kan dus Noordholland er niet bijrekenen. Dit behoort tot het westen. Dit is misplaatst. Het is de enige provincie, die een gebied heeft, dat de Streek heet. Hier zouden dus bij uitstek Streekcandidaten vandaan kunnen komen. Maar het is een Streek, waar zich geen strekerige kandidaten zouden kunnen voordoen.

Deze lijn moet niet beginnen bij Amsterdam, maar bij Velsen en dan naar het Oosten en dan is binnen die lijn het Westen. Maar in het Westen is Zuid-Holland en nu is het merkwaardig, nu heeft Mr S. J. Fockema Andrea een studie geschreven over "Vorming en integratie der provincie Zuid-Holland" en daarin zegt hij o. a. :

"Als we zo vaak horen zeggen: "Zuid-Holland is geen eenheid, het staat in dit opzicht niet met andere provincies gelijk".

en even verder:

"Dit kerngebied van Nederland heeft thans enigszins het karakter van een rest gebied".

Toen ik dit op mij had laten inwerken, heb ik begrepen, dat die naam "streekcandidaat" een erenaam is. Het is een voorrecht een streek met een eigen cultuur te hebben en geen restgebied te zijn. Als ik aan Zuid-Holland denk, denk ik aan "Armoede" van Mevrouw Ina Boudier-Bakker: armoede, bij alle rijkdom aan geldelijk bezit.

Er mogen inderdaad vele grote steden in het Westen liggen, maar het ware eigene van een streek, een kwartier, dat is een voorrecht van het overige Nederland, zodat wij als het Westen jaloers moeten zijn op het overige Nederland, met zijn eigen cultuur en daaraan verbonden streekcandidaten.

Chr. C. SMITS:

Toen ik één dezer dagen aan mijn vrouw vroeg welk pak ik zou aantrekken voor Amersfoort, toen heeft zij gezegd het bronsgroen eikenhout en zo sta ik dan hier voor u in het bronsgroen. Mijn zoon voegde daar de opmerking aan toe, dat er in Amersfoort een kei staat. Nou, die heb ik niet gezien of het moest de burgemeester zijn, die als een rots in de branding stond in dat prachtige tentoonstellingsgebouw "Zonnehof".

Ik zou graag in mijn moedertaal tot u spreken maar dan verstaat u er niets van.

Het merkwaardigste van de drie vorige sprekers heeft toch de heer Verhoeven het gemaakt. Als cultuurphilosoof (de nadruk niet verkeerd leggen) heeft hij gesproken over de kwartierpolitiek, een politiek, die de kwartieren dient. Hij heeft het vaderschap onderzocht. U weet, het onderzoek naar het vaderschap is verboden voor iemand wiens burgerlijke staat is als die van de heer Verhoeven. Ik zeg niet, dat hij er geen verstand van heeft, maar ik zou toch wel aan mijn geestelijk adviseur willen vragen hoe dit te rijmen is, een cultuurphilosoof die een onderzoek naar het vaderschap instelt.

Het Noorden is een probleemgebied en zal dit altijd blijven. Wij in het Zuiden hebben helemaal geen problemen sinds wij de Maastrichtse stadsschouwburg bezitten. Wij hebben het Nederlands Ballet gezien en wij waren toch weer verheugd, dat wij in deze grote bonbonnière tezamen waren.

Ja, er is toch een probleem, over die wijzen, die uit het oosten komen. Dat is niet waar, de wijzen komen uit Keulen en dus niet uit Arnhem, en zij gingen naar het westen. Zij zijn teruggekomen, zij zijn daar maar heel even geweest.

Ik ben hier gesteld onder toezicht van ds Spelberg en wij hebben het zeer goed samen kunnen vinden. De heer Spelberg is mijn werkgever geweest en hij heeft zeer veel gedaan voor de regionale omroep. Daarom hebben wij veel aangename herinneringen opgehaald. Laat ik u er één van vertellen. Ds Spelberg was bij ons voor een bespreking en op een gegeven ogenblik brengt mijn jongere zuster een verversing binnen en zij wordt voorgesteld aan onze gast. "Dat kan toch niet", zegt zij, "zo ziet er toch geen dominee uit!" Het was voor de eerste keer, dat zij een lijfelijke dominee zag.

Vanmiddag heb ik genoten. Wij zijn maar eenvoudige keuvelaars in vergelijking met de meeste Vlamingen. Zij beschikken over een "esprit", waar wij niet aan kunnen tippen en zo heb ik vanmiddag genoten van mijn gesprek met dr Grijpdonck.

Het is zeer belangrijk, dat wij elkaar ontmoeten, maar het is ook belangrijk, dat wij samen eten. Met uw welnemen wil ik dit dan doen op u aller gezondheid.

Na de sectiebesprekingen van zaterdagmorgen volgt de plenaire slotvergadering, in de vorm van een forum onder leiding van Dr W. Verkaede en bestaande uit de inleiders Dr H. J. Prakke, Mr Stan Smeets en Ds J. A. van Nieuwenhuyzen en de heren W. Harmsma, J. C. Wilmans en H. H. Heringa als voorzitters der sectiebijeenkomsten.

Begonnen wordt met een samenvatting van hetgeen in de secties is uitgesproken:

H. H. HERINGA:

In de sectie pers kwam tot uiting, dat de verwachtingen waarmee de aanwezigen aan de discussie hebben deelgenomen niet overeenkwamen. De inleider heeft geen volledigheid nagestreefd doch o. m. de aandacht gevraagd voor enkele waardevolle aspecten van het kleinere, meer lokale blad, terwijl verschillende aanwezigen juist wilden pleiten voor de betekenis van de grotere regionale pers, die zich meer richt op het nieuws buiten de streek en het verband tussen de buitenwereld en de ontwikkelingen in de streek. Duidelijk heeft de inleider gewezen op de betekenis van de lokale pers voor de acculturatie en op de sociabiliserende functie van deze bladen ten opzichte van hun lokaal beperkte lezerskring. (Een der taken van de lokale pers is ook weloverwogen opbouwende kritiek te geven op het culturele leven en de amateuristische kunstprestaties in het bijzonder). Daarmee heeft inleider de betekenis van de grotere regionale pers niet ontkend. Echter heeft hij een gevoel van onvoldaanheid, in het bijzonder bij vertegenwoordigers van enkele grotere provinciale bladen, niet weg kunnen nemen. Deze en enkele andere deelnemers aan de discussie menen, dat er in de eerste plaats in de gewesten behoefte bestaat aan goede veelzijdige regionale bladen, die zodanig algemeen belangrijk nieuws en zodanige, voor de inwoners van het gewest belangrijke voorlichting geven, dat zij voor deze inwoners grotere betekenis hebben dan de meer nivellerende dagbladen. Er is echter ook door verschillende deelnemers aan de discussie gepleit voor het lezen van landelijke dagbladen naast de regionale bladen. De regionale pers mag het volgens verschillende sprekers niet slechts als haar taak zien bij te dragen tot het in stand houden van wat in de streek aanwezig is en leeft of het wekken van waardering voor het bestaande, maar moet ook aandacht vragen en begrip wekken voor wat zich ontwikkelt of kan ontwikkelen. Overheid en regionale pers moeten grotere openheid ten opzichte van elkaar nastreven. De overheid mag de regionale pers niet te schriel van nieuws voorzien en moet zich bewust zijn van de taak, en de mogelijkheden, der regionale pers de standpunten en besluiten van de overheid in de streek in discussie te brengen.

Over de vraag of de regionale pers wel voldoende de medewerking van in de streek invloedrijke personen zoekt en of deze personen wel voldoende medewerking geven, waren de meningen verdeeld. Ditzelfde gold voor de vraag of de regionale pers gebaat zou zijn met overheidsbeurzen of prijzen voor uitbreiding van de mogelijkheden der jonge journalisten, hun vakmanschap en algemene ontwikkeling te vergroten. De inleider heeft de regionale pers willen aansporen zich over het principe van dergelijke beurzen te beraden en eventueel voorstellen daartoe aan de overheid voor te leggen.

Er is kritiek uitgeoefend op het streven van sommige regionale bladen, zich als neutraal voor te doen, hetgeen toch doorgaans slechts leidt tot schijn-neutraliteit. Aan neutrale bladen is geen behoefte, was de mening van een spreker, die bij de inleider steun vond. Er is behoefte aan opinievormende en de discussie-stimulerende voorlichting.

Tenslotte is er door iemand na het sluiten van de besprekingen nog op gewezen, dat vaak instellingen, waar streekbewoners bijeen kunnen komen om over de vraagstukken van de streek van gedachten te wisselen, de functies, die inleider vooral aan de kleine lokale pers heeft toegekend, vervullen kunnen.

Verder kwamen nog enkele punten naar voren, die de regionale pers bij de uitoefening van haar taak kunnen belemmeren. Dergelijke factoren zijn: economische belemmeringen en de standplaats-af trek voor de journalisten, waardoor het moeilijk kan zijn bekwame medewerkers te vinden.

De regionale pers kan aan de immigrant in de streek een grote dienst bewijzen door aan zijn vragen en behoeften aandacht te besteden.

Het kleine lokale blad dat meer wil zijn dan advertentieblaadje, heeft geen toekomst meer daar het meer en meer door de grotere bladen verdrongen wordt.

De regionale pers kan de regionale overheid grote diensten bewijzen op het gebied der public relations, bijvoorbeeld door voorlichting over de industrialisatie te geven, zodat er meer belangstelling voor de nieuwe industrie ontstaat en het aanbod van arbeidskrachten vergroot wordt.

De journalisten-opleiding is van behoorlijke kwaliteit. De aard van het beroep verdraagt moeilijk steun van de zijde der overheid.

STAN SMEETS:

De sectie radio is unaniem van oordeel, dat de Regionale Omroep t. o. v. de gewestelijke cultuur een belangrijke en onmisbare functie vervult en dat de Regionale Omroep verder dient te worden ontwikkeld.

De sectie constateert, dat ook de gewone man voor de Regionale Omroep grote waardering heeft en dat naar programma's voor bepaalde streken binnen de regio ook geluisterd wordt door andere streken. De luisterdichtheid van de Regionale Omroep is dan ook zeer groot.

Tevens werkt de Regionale Omroep sterk gemeenschapsvormend en versterkend voor de gewestgenoten, ondanks verschil in levensbeschouwing.

De taak van de adviesraad is strikt genomen inderdaad in het wetsontwerp te eng omschreven; de praktijk is gelukkig ruimer en de sectie vertrouwt, dat deze ruimere praktijk onder de nieuwe wet en de daarop te baseren algemene maatregelen van bestuur zal blijven bestendig.

Voor de goede ontwikkeling van de Regionale Omroep is meer contact wenselijk tussen de adviesraden onderling, alsook tussen deze en Hilversum. Men zou in Hilversum meer gebruik kunnen maken van programma's uit en over de regiones en dan te leveren door de Regionale Omroepen. Deze streekprogramma's, uit te zenden door Hilversum, kunnen gericht zijn tot het gehele land of wel tot allen in het gehele land, die zich voor de cultuur van de betreffende streek in het bijzonder interesseren en hun taal verstaan. Aldus zou ook de binnenlandse omroep een adequate taak krijgen voor de gewestelijke cultuur door het eigene van de gewesten te brengen tot het gehele volk. Wel zou er dan een behoorlijke coördinatie moeten plaatsvinden tussen de Regionale Omroepen en bedoelde streekprogramma-uitzendingen uit Hilversum. Ook daaruit zou een gezonde geest van samenwerking tussen de Regionale Omroepen en Hilversum kunnen groeien.

De regionale pers zou meer aandacht dienen te besteden aan de eigen regionale omroep door te voren de aandacht te vestigen op belangrijke

uitzendingen en deze daarna aan een bespreking - al of niet met critiek - te onderwerpen. In het zuiden gebeurt dit vrijwel niet en daardoor worden niet-luisteraars er te weinig toe gebracht te gaan luisteren. Deze opmerking over de pers is in de sectie niet gemaakt, maar daarover zal wel geen meningsverschil bestaan.

Tenslotte zou een einde dienen te worden gemaakt aan het opschuiven of onderbreken van de uitzendingen van de Regionale Omroepen voor z. g. principiële uitzendingen uit Hilversum.

Wellicht zou de oplossing in die zin gevonden kunnen worden, dat vanuit Hilversum een regionaal programma voor het westen wordt uitgezonden gedurende de uitzendingen der Regionale Omroepen.

Ds J. A. VAN NIEUWENHUYZEN:

De discussie concentreerde en handhaafde zich op de vraag of, ondanks de argumenten van de inleider, toch niet mogelijkheden gevonden kunnen worden om regionaal opererende televisieprogramma's te stichten. Men bleek nogal geschrokken te zijn van het feit, dat de inleider dit niet mogelijk achtte, en merkte op, dat hij zich teveel had bepaald tot de status quo en te weinig had gedacht aan de situatie, zoals wij die wensen.

Discussiërend over de wijzen, waarop deze situatie te bereiken zou zijn, was de vergadering het er over eens, dat dan om allerlei redenen geen sprake kon zijn van $1\frac{1}{2}$ tot 2 uur regionaal programma per dag, maar van $\pm \frac{1}{2}$ uur. De consequentie daaruit is noodzakelijkerwijs, dat men in het regionale t. v. -programma afstand doet van de meest arbeidsintensieve, veel personeel- en medewerkersvragende programma's, zoals t. v. -spelen en amusementsprogramma's bijvoorbeeld, en zich beperkt tot nieuwspraatjes, interviews, eenvoudige documentaires en reportages van locale evenementen of regionale gebeurtenissen. Men meende, dat voor het regionale programma, drama, amusement etc., zeker niet direct noodzakelijk is.

De heer E. K. de Vries achtte het mogelijk, dat met behulp van een kleine, zeer eenvoudige studio, gecombineerd met een reportagewagen en een kleine, enthousiaste staf een dergelijk programma van $\pm \frac{1}{2}$ uur per dag, te realiseren zou zijn. De nationale zender zou regelmatig samenvattingen van de verschillende regionale programma's op telerecording over alle regionale zenders kunnen uitzenden en op deze wijze een stuk programmatijd zinvol vullen. Hij stelde tevens, dat door de uitzendingen in de streek grote belangstelling en bereidheid tot medewerking zou worden opgewekt, zodat op dit gebied geen problemen zouden ontstaan, en zelfs talenten zouden worden ontdekt, zodat de nationale zender daarvan zelfs zou kunnen profiteren.

De inleider antwoordde, dat hij bij zijn betoog was uitgegaan van een op afzienbare termijn realiseerbare mogelijkheid, juist ten behoeve van een spoedige opbouw van regionale t. v. -programma's, die hij van ganser harte wenst. Hij had uit informatie tevens begrepen, dat het bestrijken van het geheel der regionale cultuuraspecten in de programma's noodzakelijk was en tevens, op grond daarvan, een zendtijd van $1\frac{1}{2}$ à 2 uur per dag. Wanneer men echter de drastische beperkingen, waarover gesproken was, in de regioes verantwoord acht, gaat de zaak er heel anders uitzien. Dan is de idee van de heer Erik de Vries wellicht realiseerbaar tegen drage-lijke kosten. Hij blijft echter vrezen - en enkele deelnemers aan de discussie blijken dat met hem eens te zijn - dat een opzet, die voornamelijk drijft op enthousiasme, en die zo weinig aspecten bestrijkt op de lange duur niet blijft bestaan; m. a. w. dat de belangstelling voor de programma's

zal gaan tanen, zulks tot groot nadeel van de regionale cultuur. Dr Grijpdonck uit Gent accentueerde dit op grond van zijn ervaringen in België en zei vooral van de doorstroming van het talent naar de nationale zender verlamming van de regionale staf te vrezen. Dan ontstaat de praktijk van het vullen der programma's met routine-produkten.

De inleider blijft pleiten voor het werken met regionaal gestationeerde reportagewagens, opererend met regionale staven; een werkwijze, die overigens wel, zoals de heer de Vries voorstelt, met een zeer eenvoudige studio te combineren valt. Hij ziet daarin een op niet al te lange termijn haalbare mogelijkheid en meent, dat hiernaar gestreefd moet worden om de regionale cultuurbelangen op de snelst realiseerbare wijze het best te dienen.

In de discussie van hedenmorgen kwamen dezelfde vragen en argumenten opnieuw aan de orde. Meer en meer bleek, dat de meerderheid van de vergadering toch wel goede mogelijkheden ziet voor een kort, eenvoudig regionaal t. v. -programma, te meer waar men in de regionale Duitse programma's "Hier und Heute" Keulen, 20min., en "Nordschau" Oldenburg, 15min., goede voorbeelden heeft meer kwaliteit dan kwantiteit.

Door sommigen werd nogmaals met kracht gepleit voor zoveel mogelijk onafhankelijke, regionale t. v. -stations, aangezien de centralistische invloed uit Hilversum altijd de neiging heeft zich door te zetten. Daartegenover werd o. a. door de heer Smits van R. O. Z. gesteld, dat dit in de praktijk van de regionale radio-omroep erg meevalt en dat men hieromtrent de discussie niet te hoog moet opvoeren.

Voorts werd ook met kracht door de heer de Ranitz betoogd, dat ook regionale onderwijsbelangen met t. v. gediend kunnen worden. De inleider vreest echter, dat men de hoge kosten die daarmee gemoeid zijn te weinig ziet. Juist school-t. v. is enorm duur.

Over de praktische uitvoering kwam men tenslotte niet tot een plan of conclusie t. a. v. een vorm. Dat kan ook niet. Algemeen was men het er echter over eens, dat voor er iets kan beginnen, activiteit en initiatief ten gunste van regionale t. v. -programma's in het gewest moet worden ontplooid, wil men ooit tot enige vorm van regionale t. v. kunnen komen. Het gewest zelf moet naar voren treden met een pleit voor het recht op en de noodzakelijkheid van regionale t. v. en zal allerlei mogelijkheden voor de praktijk dienen voor te stellen. Dus: laat het gewest zelf beginnen.

In alles blijft uiteraard, zoals door de heer Schade van Westrum werd opgemerkt altijd de vraag bestaan wat men onder een gewest verstaat, hoe men het begrip regionale cultuur definieert en de rechten op uitzendingen vaststelt. Dit neemt echter niet weg, dat men overal actief zal moeten worden, waar men zich zelf deelhebber aan een gewestelijke cultuur voelt en zich daarvoor verantwoordelijk weet.

De VOORZITTER bepleit nog eens de noodzaak, dat de gewesten zelf met initiatieven komen, opdat men nationaal iets verstaat van wat er leeft en er kans van verwezenlijking komt.

Dikwijls is een en ander niet te realiseren door gebrek aan kwaliteit van de medewerkers of dat nu de verslaggever of de radiomedewerker is, er zijn eenvoudig niet genoeg mensen, die dit op eenvoudige manier goed kunnen brengen. Hij gelooft, dat daarover - ook in verband met de opleidingsmogelijkheden - zeker nog moet worden gediscussieerd. Wil men regionaal iets tot stand brengen, dan is samenwerking nodig en moet er nauwer contact met belangrijke cultuurdragers onderhouden worden om het tekort aan specialisten door vrijwillige medewerking aan te vullen. Het gewest moet voortdurend met plannen en initiatieven komen.

J. C. WILMANS

In de laatste uiteenzetting is mij het geluid, dat men herhaaldelijk hoort, wanneer een nationale vertegenwoordiger spreekt, opgevallen, n. l. het geluid van twijfel aan de mogelijkheid vanuit de regionen iets tot stand te brengen. De twijfel niet aan de mogelijkheid van enthousiaste initiatieven, die een begin maken, maar de twijfel, dat men na dit enthousiaste begin volhoudt. Ik zou daar in detail meer van kunnen zeggen voor zover het mijn eigen streek betreft. Ik heb daar kunnen constateren, dat men met uiterst primitieve middelen is begonnen. Dit is echter gebeurd met een enthousiasme, dat er ook in gebleven is, teneinde een stuk werk op te zetten, dat steeds meer bij de bevolking van het noorden is gaan leven. Ik wil niet zeggen, dat iedereen meeleeft, maar een groeiende groep neemt er aan deel en wordt daardoor gegrepen. Ook de kwaliteit van het geheel stijgt. Ik ben er van overtuigd, dat, wanneer op uiterst eenvoudige wijze door de televisie de mogelijkheid zou worden geschapen, men ook op de duur slaagt. Men moet met andere ogen kijken dan naar nationale uitzendingen. Wat men regionaal apprecieert is niet minder, maar anders in wezen dan wat men nationaal apprecieert. Ik zou dus inplaats van deze twijfel een ander standpunt willen innemen.

Dr H. J. PRAKKE

Ik wil graag de vorige spreker bijvallen en aanvullen met een bepaalde ervaring. U hebt gesproken over de noodzaak, dat de gewesten zelf met initiatieven komen. Ik heb als lid van de Radioraad, een werkbezoek naar Almelo meegemaakt. Men had ons uitgenodigd te komen luisteren naar wat men regionaal zou kunnen presenteren.

Wij zijn er geweest en men heeft een klankbeeld gegeven, dat zo overtuigend was en zo'n bloemlezing van wat men kan doen, dat men geen enkele twijfel meer behoeft te hebben. Zo geloof ik, dat men vanuit de gewesten zichzelf meer moet presenteren, want de twijfel nationaal aan wat regionaal gepresteerd kan worden, ontmoet men nog steeds en in ontstellende mate.

Ds J. A. VAN NIEUWENHUYZEN

Ik wil graag even iets rechtzetten. Maar ik wil eerst de opmerking maken, dat bij vele vertegenwoordigers uit de gewesten à priorie het vooroordeel bestaat dat Hilversum centralisatie wil en geen oog heeft voor het streek-eigene. Ik heb tot mijn 20ste jaar in een streek gewoond en mijn familie woont er nog en ik heb er volkomen oog voor. Maar ik heb alleen twijfel geuit, toen ik sprak over dat lange programma en waar ik dan ook op grond van mijn informatie - over heb moeten spreken.

De zaak komt natuurlijk totaal anders te liggen, wanneer men korte programma's geeft, die een geheel ander karakter krijgen en niet zo ontzaglijk veel vragen. Het maakt een enorm verschil of men met een halfuur-programma komt of met een van twee uur, waardoor zeer zware eisen worden gesteld.

W. HARMSMA

Ik zou willen aansluiten bij hetgeen de heer Wilmans heeft gezegd en speciaal bij wat hij aan het slot zei.

Ik heb ervaring met bepaalde mensen. Zij zijn maar matig geïnteresseerd in de televisie en kunnen deze moeilijk volgen, maar naar de regionale uitzendingen van de radio wordt veel geluisterd. Ik geloof dat het hier inzit, dat juist het regionale aspect de mensen gemakkelijk aanspreekt en zich thuis doet gevoelen. Zij leven dan mee en de juiste concentratie is aanwe-

zig. Dit is ook het belangrijke van de regionale televisie-programma's, doordat die geboren worden in de streek, waar men leeft. Ook het centrale programma kan door de uitzendingen van de streek verrijkt worden. Men moet dan inderdaad de gehele regionale cultuur op zijn eigen wijze tot uitdrukking willen laten komen, en er vooral geen show van maken.

DE VOORZITTER

Eén van de interessantste dingen was de opmerking van de heer de Vries, dat het veel gemakkelijker is een programma te maken voor 300 mensen dan voor 1 miljoen. Men bestrijkt dan een bepaalde kring met een bepaalde belangstelling. Hoe groter de kring, hoe meer onderwerpen uitvallen, omdat daar niet iedereen belangstelling voor heeft. Dit onderstreept de noodzaak van de regionale televisie.

Voor de regionale televisie (omroep) moet men het liefst mensen, die in de streek geworteld zijn, inzetten en samenwerken met de mensen, die lokale cultuurdragers kunnen worden genoemd en de situatie kennen.

Ik geloof ook, dat het nuttig is, dat die regionale kringen weer contacten hebben met de nationale omroep en televisie. Misschien onderling ook in het N. O. G. C., waartoe wij nu de eerste stap hebben gezet.

E. K. DE VRIES

heeft grote bewondering voor de samenvatting van de heer van Nieuwenhuysen. Hij wil een ding rechtzetten. Het was n.l. zijn bedoeling, dat het keuze-programma uit de regionale televisie niet alleen weer over alle regionale zenders werd uitgezonden, maar ook over het nationale net.

DE VOORZITTER

Het is belangrijk, dat hetgeen regionaal gebeurt, in de centrale organisatie wordt opgevangen en dat van daaruit weer het beste wordt geselecteerd voor het beeld van de week voor het gehele publiek.

J. C. WILMANS

Men gaat uit van een naar mijn gevoelen verkeerde opvatting over het realiseren van deze idee. De ontvankelijkheid hiervoor wordt overschat. Wij kunnen daar wel over praten maar als je de praktijk nagaat, zijn er toch omroepverenigingen waar het bijzonder veel moeite kost, zo niet volkomen mislukt, iets van het regionale te laten doordringen in de nationale uitzendingen. Bij verschillende omroepverenigingen moet je bergen verzetten om daarin te slagen. Ik vrees verzet. Er zal nog heel wat gedaan moeten worden om deze idee op de plaats, waar hij geaccepteerd moet worden, ingang te doen vinden, zodat een begin gemaakt kan worden.

Dr E. D. SPELBERG

Ik wil er op wijzen, dat de overheid hier een belangrijke rol in kan spelen, evenals dat met de opzet en groei van de regionale omroepen het geval is geweest. Ik zou niet willen onderschrijven, dat er in omroep-

kringen geen belangstelling voor zou bestaan.

Ik geloof, dat u twee dingen moet doen. In de provincie enthousiasme voor deze zaak kweken en dan de provinciale overheden aansporen deze dingen ter plaatse, waar zij behoren, wel zeer duidelijk onder de aandacht te brengen. Als u dat dan goed speelt, bent u al een heel eind verder.

W. HARMSMA

Ik geloof, dat men zich in de gewesten veel meer op die programma's moet storten. De centrale overheid heeft een centraliserende tendenz. Deze is alleen door een levende belangstelling van onderop te veranderen. Op welke wijze dit nu zal kunnen, hangt af van wat er uit de gewesten naar voren komt. De overheid heeft natuurlijk het laatste woord na de adviesraden voor de regionale radio-omroepen. Deze zullen elkaar moeten vinden.

Men zal verder moeten gaan en ook financiën op tafel leggen, zoals voor de schouwburgen. Het zou ook kunnen zijn, dat deze zaak vanuit de regiones bevorderd kan worden, als men kan laten zien, dat men ook iets op tafel wil leggen.

Dr H. J. PRAKKE

vraagt of het ook bekend is of in andere gewesten een even sterke drang leeft om tot een eigen regionale omroep te komen als in Twenthe. Het zuiden is toch maar voor een gedeelte Limburg, maar leeft die wens ook in Brabant? Is de regionalisering van de Wadden nog voort te zetten?

Mr STAN SMEETS

De regionale omroep Zuid-Limburg moet inderdaad uitgebreid worden tot geheel Limburg. Wij hebben er nog niet veel van gemerkt, dat ook in Brabant behoefte aan een eigen omroep bestaat. Wij kunnen als Limburgers ons er ook niet mee bemoeien, men moet in Brabant een eigen initiatief ontplooiën.

De VOORZITTER geeft na deze opmerkingen van het forum het woord aan Dr M. GRIJPDONCK uit Gent, die namens de Cultuurraad voor Vlaanderen het congres heeft bijgewoond.

De heer Grijpdonck spreekt op enthousiaste wijze zijn dank uit voor de genoten gastvrijheid. Hij heeft bijzonder goede dagen gehad en prijst zich gelukkig als vertegenwoordiger van Vlaanderen deze discussie te hebben mogen meemaken.

Hij wijst op het merkwaardige feit, dat hij werd afgevaardigd naar het Congres van Nationaal Overleg voor gewestelijke Cultuur uit de Raad van Gewestelijk Overleg voor Nationale Cultuur.

Na een uiteenzetting over wat deze Raad inhoudt en over de historie van de Belgische cultuur in verband met Nederland, zegt de heer Grijpdonck toe, verslag uit te zullen brengen over zijn bevindingen in Amersfoort en er voor te zullen zorgdragen, dat ook het N. O. G. C. bij voorkomende gelegenheden zal worden uitgenodigd naar Vlaanderen te komen.

Aan het einde van het congres gekomen, dankt de VOORZITTER allen, die op welke wijze ook, tot het welslagen hiervan hebben meegewerkt. En wel in de eerste plaats vanzelfsprekend de inleiders voor hun praeadvies, toelichtingen en actief deelnemen.

In het bijzonder richt hij zijn dankwoorden verder tot de Stichtse Culturele Raad, het Gemeentebestuur van Amersfoort en de Amersfoortse Gemeenschap, die als gastheren optraden.

Op uiterst prettige wijze werd de atmosfeer geschapen en werden de voorzieningen getroffen, waarbinnen het congres kon worden gehouden.

De heren H. Visser, D. Kaan en mej. T. Groenveld overhandigt hij namens het N. O. G. C. onder instemming van de vergadering een herinnering, als blijk van waardering voor de enorme door hen verrichte organisatorische-arbeid.

Met het constateren, dat deze Amersfoortse conferentie een goede is geweest, verklaart hij het zevende N. O. G. C. -Congres voor gesloten.

In de namiddag maakten verschillende congresgangers gebruik van de gelegenheid, een causerie met kleurendia's bij te wonen, verzorgd door de heer H. Molendijk, burgemeester van Amersfoort over zijn stad en de restauratie van de oude stadskern.

Deze zeer interessante en boeiende lezing werd gevolgd door een gezamenlijke wandeling door de oude binnenstad onder leiding van de burgemeester.

PRAE - ADVIES PROF. Dr W. C. BANNING

Communicatie in onze samenleving

1. Het woord "communicatie" is de laatste jaren in zeer uiteenlopende kringen aan de orde als probleem. Dat op zichzelf is merkwaardig: waarom is iets dat met het mens-zijn gegeven is (mens-zijn is met de ander zijn) ineens zo'n probleem geworden?

2. Uit de literatuur blijkt, dat het probleem gevoeld wordt op verschillende niveaus der menselijke sociabiliteit. Men is er mee bezig o. a. :
in de sfeer der grote onderneming: hoe komen de bedoelingen der leiding door naar de uitvoerders? en omgekeerd: hoe komen klachten, bezwaren, initiatieven en inzichten der uitvoerders door naar boven? Er is daarover reeds een enorme literatuur.

in de sfeer der vakbeweging: hoe ontstaat een levend contact tussen leiding en leden, waar de problemen steeds ingewikkelder worden en de taak van de vakbeweging zich met de groeiende economische, sociale en rechtsorde wijzigt?

in de sfeer der politiek, met name in de democratie. Er zijn enerzijds de politici, vertegenwoordigers der partijen, anderzijds de deskundigen. Les régimes démocratiques occidentaux sont des régimes d'experts sous la direction d'amateurs (R. Aron). Hoe is de communicatie?

in de internationale politiek: kan men elkaar nog verstaan bij de enorme ideologische verschillen (tegenstelling Oost-West). Ruimer: hoe komt communicatie tot stand in de organisatie der U. N. met zo uiteenlopend kultuurpeil? Is koëxistentie mogelijk zonder communicatie?

in de sfeer der kerken en godsdiensten. In beperkte zin: in elke kerk bestaat het probleem. Maar in ruimere zin is het veel moeilijker: kunnen Islam, Boedhisme, Hindoeïsme, Christendom elkaar verstaan?

Samenvattend: overal waar sprake is van leiding en geleiden doet zich het probleem voor als essentieel. Dat het nieuw in de aandacht komt kan voorlopig worden toegeschreven aan het feit, dat het probleem leidinggeleiden als probleem wordt ervaren.

3. Afzonderlijk moet worden genoemd het probleem van de communicatie tussen de generaties, oudere en jongere - deze tegenstelling gaat dwars door alle organisaties heen. Voor een deel der jongere generatie is het binnentreden in de "wereld" der volwassenen een probleem waar- tegen zij zich afschermt, voor een ander deel gaat aanvaarding gepaard met botsingen, nog een ander deel voelt zich hulpeloos.

Dit probleem is te belangrijk om terloops te worden behandeld.

4. Misschien wordt de inhoud van het begrip communicatie verduidelijkt door de vraag te stellen: welke middelen staan ons ter beschikking? Ik volg de natuurlijke ontwikkelingsgang van baby tot volwassene, en noem dan achtereenvolgens:

de taal tussen moeder, vader en kind, tussen de kinderen, inclusief de gebaren, in haar wekkende, scheppende functie, en in de context van gevoelens;

het verstand: de mens is homo sapiens, in het productieproces homo faber; in een industrialistisch beschavingstype wordt gespecialiseerd vakonderwijs vereist; in de leiding van de onderneming is inzicht geven in het verband van het geheel een duidelijk doel; ook hier een context, met name van verantwoordelijkheid.

de rede (= het vermogen tot het vellen van oordelen over zedelijk goed en kwaad, schoon en lelijk). Communicatie in deze sfeer vooronderstelt een gemeenschap van geldende waarden, met al wat daarbij hoort.

de intuïtie (= het vermogen om "direct" zonder gebruik te maken van uiterlijke indirecte methoden, een medemens te verstaan, in zijn eenzaamheid, onvermogen om zich te uiten, hunkering naar vriendschap, liefde.)

de geschiedenis: wat een volk of groep aan gemeenschappelijke ervaringen heeft opgedaan, in de strijd met de natuur, met omliggende volken, met heersende groepen, en een eigen volkskarakter heeft doen ontstaan. Elk volk heeft eigen symbolen, herdenkingsdagen, enz. Hierbij opnieuw de taal als machtig middel: nu geladen met historisch erfgoed. De taalgemeenschap blijft in de kultuurgeschiedenis belangrijker dan de Staat.

de gemeenschappelijke doelstellingen (ideeën, idealen). Te denken is aan verschillende emancipatiebewegingen (vrouwen-, arbeiders-, jeugd Bewegingen), waarin idealen in de context van diepe collectieve gevoelens samenbinden. Aan kultuurbewegingen binnen de grenzen van één staat (Friese beweging), waarbij gemeenschappelijke geschiedenis en taal is voorondersteld.

een gemeenschappelijk geloof (levensbeschouwing). Voor zover het betreft het Christendom in ons volk: eigen inhoud (confessie), eigen taal en symbolen, sacramenten, eigen levensstijl, eigen toekomstverwachting.

5. Dat het probleem der communicatie zich in velerlei vorm, en gewoonlijk nog al heftig en scherp aan ons opdringt, moet m. i. vooral worden toegeschreven aan het feit dat een industrialistisch levenspatroon gaat domineren en vrijwel alle andere patronen, waardenstelsels, levenshoudingen en gedragingen revolutioneert. Het probleem blijft dus voorlopig stevig aan de orde.

6. De vraag of allerlei moderne communicatiemiddelen inderdaad communicatie brengen of bevorderen, hangt af van de definitie. In mijn analyse sub 4 is voorondersteld: communicatie is wekkend, creatief, roept weerwerk op, activeert. Communicatie is dan iets anders dan nieuwsberichten-distributie, ontspanning of vermaak, al hebben die een eigen functie en zin. Voor communicatie als begrip zou ik essentieel willen stellen de typisch met het mens-zijn gegeven relatie: mens-medemens, ik-gij-wij, woord, antwoord, verantwoordelijkheid.

PRAE - ADVIES DR H. J. PRAKKE

De betekenis van de regionale pers

1. Schroom moet wel bevangen wie, na Banning's bezinning op de ware communicatie, geroepen wordt om de betekenis van het massa-communicatiemiddel 'de pers' - en dan nog wel in het bijzonder de 'regionale' pers - te peilen. Resolute terugschakeling naar het niveau van menselijke sociabiliteit, waarop de pers een rol vervult, schijnt geboden.

2. Het collectivum 'regionale pers' - gebruikt als onderscheiding van de 'nationale pers' - omvat een grote verscheidenheid van couranten, die primair zijn ingesteld op uitgebreide berichtgeving en voorlichting over lokale aangelegenheden en daarvan veelal ter plaatse praktisch gesproken het monopolie hebben, en die als regel door alle gezindten gelezen worden. Slechts een klein (kwalitatief echter zeker niet te verwaarlozen) deel ervan neemt deel aan 'het landelijk gesprek'. Deze grotere 'provinciale pers' verdient afzonderlijk aandacht.

3. Vanzelfsprekend vertonen regionale kranten, al naar hun aard, dezelfde verscheidenheid

van 'objectieve', dan wel 'sensationele' informatie;
van 'neutrale', dan wel 'programmatische' opinie-vorming;
van al-dan-niet overmatig gezelligheidsstreven,
als de nationale dagbladen.

4. De waardering der regionale pers is zeer ongelijk. Enerzijds wijzen de cijfers uit, dat de overgrote meerderheid der krantenlezers het regionale blad boven het nationale verkiest. Anderzijds ontmoet de regionale pers onder intellectuelen - voor wie ze een lokale aanvulling betekent op hun eigenlijke, landelijke courant - veel schouder-ophalen.

5. In de 19de eeuwse strijd om het grote goed der vrijheid van drukpers waren het randprovinciale bladen en hunne uitgevers, die ten onzent de kastanjes uit het vuur haalden. In de rand bleek men wel meer minder snel geïmponeerd door het in het centrum dominerende inzicht. Of ook nu de grote provinciale pers zich wel eens onafhankelijker in haar oordeel toont?

6. Historisch vertoont de pers in de provincie meer continuïteit, wat wijst op een grotere onderlinge trouw bij krant en lezer. Het functionele verband tussen 'de provincie' als zodanig en haar pers uitte zich in: 1. Een conserverende werking op het eenmaal aanvaarde. 2. Vernieuwende impulsen, geboren uit oude waarden, door afzijds het centrum levende groepen bewaard. 3. Een differentiërende (dus anti-nivellerende) tendens in het nationale geheel.

7. Wat de regionale pers van de landelijke onderscheidt is: Haar nauwere binding met de kleinere regio, en de daarmee (blijkens de ervaring) gepaard gaande belangrijk grotere 'leesdichtheid' (tot 'dekkingspercentages' die de 100% der huis-aan-huis-verspreiding benaderen).

8. Groot is voor onze westerse wereld de betekenis van de regionale groep:

a. De niet te grote en niet te kleine, voor de 'gewone' burger overzichtelijke territoriale groepering, die toch een in zichzelf volledige levensgemeenschap vormt, zodat elke burger in een of andere vorm aan het gemeenschapsleven (synthese van velerlei strevingen) deel kan hebben, voedt

op tot burgerzin, - tot "begrip van de zinvolle functie, welke de mens door zijn dagelijkse arbeid, dan wel door zijn vrijetijdbesteding in de plaatselijke (regionale) gemeenschap vervult" (In 't Veld).

- b. Door het streek-eigene, dat sterke culturele binding betekenen kan, en dat - in voortdurende wisselwerking met al-of-niet-bewuste 'cultuurspreiding' uit de grotere centra - die westerse wereld behoeden kan voor de nivellerende invloed van o. m. bepaalde toepassingen der jongere massa-media (wier regionalisering hier te lande helaas een groter probleem vormt dan technisch zou behoeven).

9. Voor die regionale groepering kan de krant - het 'dagboek van de groep' immers - een machtig instrument zijn om te prikkelen tot zelfwerkzaamheid, om op te wekken tot actief deelgenootschap.

Dit 'dagboek van de groep' is juist in zijn gewone berichtgeving van een merkwaardige, nog nauwelijks verkende invloed op de beeldvorming in eigen kring. Bij alle koppenlezers-vluchtigheid van onze haastige tijd vindt de krant juist hier nog zijn Van-A-tot-Z-lezers, en - in grote menigte.

10. In de rol van Informator is de regionale pers uniek. Wanneer het waar is, dat de grote samenleving in vrijheid slechts goed kan functioneren dank zij de cohesie harer primaire groepen, dan vervult deze regionale berichtgeving van gewone menselijke gebeurlijkheden een nuttige taak. Zij versterkt het mede-leven met de naber in lief en leed; zij beïnvloedt het normbesef; er huist een element van sociale controle in (de krant als moderne schandpaal!).

Regionale overheden zoeken langs deze weg wel herstel van een zekere face-to-face-verhouding. Die gewone berichtjes hebben een bijzondere communicatieve betekenis.

11. Als Commentator op 's werelds beloop geeft het regionale blad, dat op komt voor de streekbelangen (de wenselijkheid van industrialisatie b. v.), aan de gezamenlijke regionale strevingen een stem naar binnen en naar buiten. Helpt aldus de formules van het eigen program vinden.

Als commentator ook leeft de regionale pers (vooral cultureel) in het spanningsveld tussen wat de eigen streek aan prestaties en manifestaties oplevert en wat de grote wereld daarbuiten als belangrijk erkent en zelve naar voren brengt. Wie beseft, dat juist de verhouding tussen amateur- en beroepskunst, dat is: die verhouding tussen 'kunst', en 'Kunst', een wezenlijke maatstaf voor de cultuur van een samenleving is, zal begripen welke invloed hier uitgaat van de persman, die zijn (meestal monopolistische) positie als lokale kunstcriticus gewetensvol weet te hanteren.

12. Maar er is bij de pers nog sprake van een derde functie: Als 'Socius' is de krant de verstrooiing brengende, gezellige huisvriend. Die socius-functie kent haar speciale ontspanningsrubrieken, al speelt zij ook wel door de hele krant heen. Helaas vertoont zij (zowel landelijk als regionaal) - in een overdreven zucht toch vooral gezellig en pakkend te zijn - veelvuldig de neiging de Informator-Commentator in de pers te overwoekeren.

Bijzondere aandacht verdient het extra-bijvoegsel voor de zondag. Er zijn regionale bladen, die daarvan iets waardevols weten te maken, dat meer dan alleen-maar-gezellig is: 'n Stukje locale historie, dat reliëf geeft aan de dagelijkse woon-en-werk-omgeving. 'n Inkijkje in leven en streven van de eigen leidende figuren. Men weet er de actuele regionale problemen, voor de gewone man prettig leesbaar, en met een plaatje

verduidelijkt, gemeengoed te maken, zodat het gesprek over b.v. een gewenste ruilverkaveling of betere recreatiemogelijkheden, op gang gebracht wordt.

13. Hier loopt de journalist niet meer achter het nieuws aan, maar is het vóór; - treedt op als gespreksleider, introduceert nieuwe gedachten (die onder het 'accepted label' van de vanouds-vertrouwde eigen krant er wel eens gemakkelijker ingaan, dan als de jonge burgemeester of de nieuwe dominee ermee komt).

Vooraf hier wordt kwaliteitswerk gevraagd van de regionale journalist, en lang niet ieder kan dat opbrengen. Hier rijzen vragen van opleiding, maar ook van medewerking. De regionale pers kan als gesprekscentrum alleen slagen als de hiertoe geroepen hun medewerking inderdaad verlenen; eventueel ook zonder een verzoek af te wachten. Het geldt hier niet alleen de voorlichting in het heden, maar ook de vorming en vormgeving voor de toekomst: Meer dan vroeger, komen thans vele leidinggevendenden uit kringen, waar het regionale blad de krant was.

14. Al-met-al meen ik te mogen vaststellen, dat de potentiële betekenis van de regionale pers juist door haar nauwere binding met de kleinere regio in alle drie persfuncties (als informator, als commentator, als socius) hogere waardering verdient dan in intellectuele kringen regel is, en - dienovereenkomstig als communicatie-middel onze actieve belangstelling.

PRAE - ADVIES Mr STAN SMEETS

De omroep en de gewestelijke cultuur

1. Van alle moderne uitvindingen heeft de radio de meest veelzijdige invloed op het dagelijks leven, slechts te vergelijken met de uitvinding der drukkunst. Op de pers heeft de radio nog vóór:

- a. meer snelheid en algemene verspreidingsmogelijkheid;
 - b. hoewel massacommunicatiemiddel toch meer persoonlijk en levend aandoend, mondeling contact tussen spreker en luisteraar dan bij geschrift of redevoering en daardoor, mits ondergaan in rustige sfeer, sterk overredende kracht;
 - c. het scheppen van sfeer door auditieve elementen, zoals achtergrondgeluid en -muziek, stemkarakter en -flecties e. d. ;
 - d. het voeren van discussies, die voor de radio op veel levendiger en persoonlijker wijze gehouden en door de gemiddelde luisteraar ook gemakkelijker gevolgd kunnen worden, zodat hij daardoor meer aan het denken gezet wordt en het gevoel krijgt persoonlijk actief in het openbare intellectuele leven betrokken te worden;
 - e. het ten gehore brengen en met klankvoorbeelden behandelen der belangrijke auditieve elementen in de cultuur zoals taal, letteren en muziek.
(De TV versterkt dit alles nog door daaraan toe te voegen het in ons volkskarakter zo ingrijpende visuele element).
- Anderzijds beklijft het door de radio gehoorde minder (oor in, oor uit) en leent het zich niet voor opnieuw en kritisch doornemen zodat de erdoor verkregen kennis meer oppervlakkig is.

2. Aangezien de cultuur slechts in gemeenschap gedijt en daartoe tussen persoon en gemeenschap een levendig en aangepast contact nodig is, zijn de massacommunicatiemiddelen bij hun overheersende positie daartoe tegenwoordig een onmisbaar middel. Iedere cultuur, die aan de "uitdaging" van haar tijd niet beantwoordt, glijdt af en verstart.

Dit geldt voer de regionale cultuur te meer omdat overigens van deze middelen zo'n ruim gebruik gemaakt wordt. Juist een goed gelegd verband tussen algemene en streekcultuur kan de moderne gespletenheid van de mens naar zijn leermilieus voorkomen en de streekcultuur tot gezonde aanpassing en ontwikkeling prikkelen.

3. Uitdrukkelijk dient onderscheid gemaakt te worden tussen de communicatie, bestemd voor het gewest zelf, en die, gericht tot het gehele land, zoals bij zg. streekprogramma's, bestemd om de rest van het land over de streek in te lichten. Op één lijn hiermee staat het door de binnenlandse en wereldomroep gebruik maken van opname-mogelijkheden, technisch personeel, gevonden of opgeleid mensenmateriaal en zelfs reeds gemaakte opnamen, waarover een regionale omroep beschikt, voorzover ook voor de binnenlandse of wereldomroep interessant. Het is duidelijk dat de aanwezigheid van een regionale omroep in een gewest alleen reeds hierom van grote waarde is, èn voor de binnenlandse en wereldomroep, die aldus gemakkelijker ook uit de randgewesten programmastof putten en hun programma's aldus eerst echt landelijk maken kunnen, èn voor het betreffende gewest omdat hierdoor het gewest meer bekend wordt in de rest van het land en de landelijke en wereldomroep beter toegankelijk gemaakt wordt voor krachten uit het gewest.

4. Naast deze externe betekenis is de regionale omroep voor het eigen gewest van nog groter betekenis in zoverre hij zich met een bijzonder pro-

gramma tot dat gewest richt en daarin stof behandelt die qua inhoud of wijze van behandeling alleen voor de gewestgenoten interessant is. De binnenlandse omroep die zich tot alle landgenoten richt kan dit bijzonder programma natuurlijk niet brengen.

5. Ook en juist voor het gewestelijke is de radio een boeiend en doeltreffend middel. Meer dan in landelijk verband kent men personen en plaatselijke toestanden en vormt zulks de sfeer van vertrouwdheid, waarin een programma tot zijn recht komt. Een machtig prae van de regionale omroep is vooral het dialect. Daar de gewestelijke cultuur een echt mondelinge cultuur is en het dialect door de meeste dialectgebruikers niet geschreven en slechts met moeite gelezen pleegt te worden, heeft de radio hier alles vóór. Juist het in dialect van hart tot hart gesproken woord brengt de vertrouwelijke sfeer. Ook kan nergens beter dan door een regionale omroep over dialect gehandeld worden, omdat deze behandeling in het dialect zelf kan geschieden en dit daarbij ter illustratie telkens direct ten gehore kan worden gebracht. Zelfs voor het foutloos leren ~~der~~ algemene taal vanuit dialect of gewestelijk gekleurde taal is de regionale omroep een uniek middel, aldus ook zijn waarde tonende voor het 'nut van 't algemeen'.

6. Deze waarde bezitten ook programma's gewijd aan overeenkomsten en contacten met aangrenzende gewesten in binnen- en buitenland. In hun concrete vorm en met hun aanknopingspunten aan het vertrouwde, zijn zij beter dan internationale contacten tussen ambtelijke instanties en deskundigen in staat, het volk zelf een gevoel van verbondenheid over de grenzen heen te geven.

7. Nog hoger is de culturele waarde van een regionale omroep in zoverre hij scheppende arbeid bevordert of het peil daarvan verhoogt, zoals b. v. door het geven van opdrachten voor hoorspelen in dialect of met gewestelijke stof of voor muziekcomposities, dan wel leidt tot het vormen van geschikte ensembles of tot verhoging van het peil van wedstrijden op gebied van muziek, toneel, voordracht e. d. Juist in kleinere kring gedijt de zelfwerkzaamheid het beste. Zelfs verhoging van het peil van volksfeesten zoals carnaval ligt binnen het bereik van de regionale omroep door de organisatie en uitzending van z. g. buterednerswedstrijden (kolderspraken).

8. Het nut en de noodzaak van een regionale omroep wordt dan ook in verschillende westeuropese landen erkend, waaronder onze bureu België en West-Duitsland. Naar deze pleegt ook in de Nederlandse grensstreken geluisterd te worden, een reden te meer om in deze streken een behoorlijk regionale omroep te hebben als tegenspeler van de buitenlandse. Het gevaar dreigt anders dat men eenzijdig op het buitenland georiënteerd raakt en van de eigen omroep vervreemdt.

Is er hier echter een regionale omroep, dan ondervindt hij steeds groot nut van samenwerking met de aangrenzende buitenlandse.

9. Het is dan ook in het landsbelang dat er regionale omroepen zijn, èn omdat de bloei van een eigen cultuur in de gewesten een landsbelang is, overeenkomstig de Nederlandse eigen aard: eenheid in verscheidenheid, èn omdat de cultuur in het algemeen daardoor breder in het volk verankerd, rijker geschakeerd en beter van onderop gevoed kan worden.

10. Het is verheugend dat in het ontwerp-Omroepwet een wettelijke basis voor de regionale omroep gelegd wordt en dat het zijn of niet zijn daarvan als een zaak van landsbelang in handen der regering is. Terecht is zulks niet afhankelijk gesteld van de techniek maar van de cultuur, n. l. of het betreffende gewest een zo belangrijk eigen cultureel leven heeft dat

het van algemeen belang kan worden geacht, de cultuur in dat gewest door middel van de omroep actief te bevorderen. De toevoeging "terwijl dat door de binnenlandse omroep niet of in onvoldoende mate kan geschieden" is m. i. onjuist omdat de interne functie van een regionale omroep nooit vervuld kan worden door de binnenlandse, zich richtende tot het gehele volk.

11. Ook de Adviesraad bij elke regionale omroep krijgt een wettelijke basis en zal benoemd worden door de Minister; hopelijk blijft de bestaande praktijk gehandhaafd, dat de Minister zich daarbij laat voorlichten door de Commissarissen der Koningin in de betreffende provincie(s), om de Adviesraad een veelzijdige en evenwichtige samenstelling te geven. De in het wetsontwerp voor de Adviesraad gedachte taak "de Stichting (de N. R. U.) advies te geven over de inhoud der uitzendingen" lijkt echter te beperkt, daar ook de status en de begroting van de regionale omroep en de tijd en rijkwijdte der uitzendingen van groot belang is voor het goed functioneren daarvan en de Adviesraad, door ook hierover te adviseren, nog niet op de beheersstoel van de N. R. U. gaat zitten. Het is te wensen dat de verdere regeling dezer materie in een algemene maatregel van bestuur aan het vorenstaande recht zal doen wedervaren.

12. De tijd van uitzending is voor elke omroep van groot belang, zeker wanneer deze beperkt is. Het is daarom een voor de regionale omroep ongewenste toestand dat zijn uitzendingen vaak op een ander tijdstip moeten beginnen of onderbroken moeten worden, zulks in verband met z. g. principiële uitzendingen voor een andere omroep die nog steeds in aantal en duur toenemen.

Ingevolge Ministerieel voorschrift moet de regionale omroep dan automatisch wijken. Het ware gewenst, althans per seizoen een modus te zoeken, waarbij voor principiële en regionale uitzendingen vaste ruimte komt. Vooral het steeds wisselend begintijdstip is een grote belemmering om de vele minder geïnteresseerden ertoe te brengen, de regionale omroep regelmatig aan te zetten. Ook de rijkwijdte, althans van de Regionale Omroep Zuid, is onbevredigend, omdat deze in Noord- en Midden-Limburg alleen goed beluisterd kan worden via de Draadomroep.

13. Moge tenslotte de Regering, die door haar wettelijke bevoegdheid voor de ontwikkeling van radio (en TV) meer dan voor die der andere massacommunicatiemiddelen verantwoordelijk is, begrijpen dat in dezen geen afwachtende maar een actieve cultuurpolitiek gevoerd moet worden.

PRAE - ADVIES DS J. A. VAN NIEUWENHUYZEN

Televisie en de gewesten

1. Het is nu aan ieder duidelijk, dat ons in de televisie een medium ter beschikking staat, dat zeer grote mogelijkheden biedt voor informatie, recreatie en cultuurspreiding. D.w.z. voor de mededeling van belangrijke gebeurtenissen in eigen land en elders in de wereld; voor de confrontatie van de kijkers met leven en werk, strijd en lot, problemen en vragen van andere mensen; voor het geven van voorlichting en instructie op diverse gebieden, voor het bieden van recreërende ontspanning en zinvolle vrijetijdsbesteding; voor het tot ontmoeting brengen van talloze mensen met de schatten der cultuur van het verleden en de arbeid aan die van heden en morgen.

Ondanks het feit, dat van overheidswege de televisie in Nederland eigenlijk contre-coeur is toegelaten en nog steeds in haar ontwikkeling wordt geremd, ondanks de bezwaren die het televisie-kijken, vooral in de beginperiode t. a. v. het gezinsleven en de opvoeding met zich meebrengt; ondanks het feit, dat zowel zij, die uitzenden, als zij, die ontvangen, met het nieuwe medium meermalen nog niet goed raad weten, gaat de opmars der televisie evenals in andere landen, ook hier onverstoort en in hoog tempo verder. Het is niet ongegrond om te verwachten, dat maximaal over circa 10 jaar in vrijwel ieder Nederlands gezin een televisie-ontvanger zal staan en dat in ons land 30 tot 35 uur per week televisie-programma's zullen worden uitgezonden. Het is voorts niet onmogelijk, dat tegen die tijd een tweede programma dagelijks in de lucht zal zijn. Zeer zeker mag ook worden verwacht, dat de schooltelevisie binnen een aantal jaren in Nederland haar intrede zal doen, zoals dat reeds nu in verschillende landen het geval is. Samengevat: de televisie zal in betrekkelijk korte tijd gemeengoed zijn en haar plaats innemen in de rij der middelen, waarmee informatie, recreatie en cultuurspreiding wordt bewerkstelligd. Zij zal zeker een der machtigste middelen zijn en daarom is het noodzakelijk, dat reeds nu grondige studie wordt gemaakt van haar mogelijkheden en begrenzingsen, haar functie in het geheel van cultuur en samenleving, opdat tijdig de richtlijnen kunnen worden uitgestippeld, langs welke haar ontwikkeling tot nuttig en heilzaam communicatiemiddel zich zal dienen te voltrekken. Gezien de zeer grote invloed, die door middel van de televisie op ons volk kan worden uitgeoefend, ten goede en ten kwade, is het ongewenst en niet-verantwoord, dat wij - zoals nu helaas nog het geval is - met de bestudering van en de bezinning op de functie der televisie in de cultuur bij de feitelijke ontwikkeling achterblijven en zeer nodig de situatie, waarin deze ontwikkeling ons regeert, te doen verkeren in een situatie, waarin wij doelbewust de ontwikkeling der televisie tot efficiënt middel tot cultuurvorming bepalen. Uiteraard bezint men zich in de kringen van N. T. S. en omroepverenigingen op zijn taak, ook de taak in de toekomst. Het is echter noodzakelijk, dat deze bezinning in de veel breder kring der "cultuur-dragers" en niet het minst van de overheid (cultuur-"politiek") op gang komt.

2. In dit verband is het juist, dat op dit Congres van het Nationaal Overleg voor Gewestelijke Cultuur, dat handelt over de communicatiemiddelen, naast de pers en de radio, ook de televisie een onderwerp van bespreking uitmaakt. Want is het opkomen voor de culturele rechten en belangen, voor de cultuur der verschillende gewesten, op zichzelf reeds noodzakelijk, te meer is het dat in een tijd, waarin zovele tendenzen aanwezig zijn, die vervaging dezer gewestelijke culturen in de hand werken. In dit verband is het niet ondenkbaar, dat de televisie deze vervaging zou kunnen bevorderen, in-

dien haar programma's in een te "algemene", te centralistische geest zouden worden gerealiseerd.

Het staat wel vast, dat de uitzendende instanties in Nederland oog hebben voor de culturele belangen der gewesten en dat zij zich reeds nu bewust trachten te maken, hoe zij die het best zouden kunnen dienen. Nog afgezien van dit besef van verantwoordelijkheid voor het recht doen aan de gewestelijke culturele belangen, zal ook de blote noodzaak om tot het verkrijgen van voldoende variatie in de "onderwerpen-verslindende" televisie-programma's, aandacht op de regionale culturen te richten, bijdragen tot de produktie van "regionale" programma's. Het is op den duur eenvoudig onmogelijk - zelfs al zou men dat willen - om de gewesten buiten de televisie-programma's te houden. Reeds nu worden door verschillende omroepen telkens plannen gemaakt om "het land in te trekken"; helaas komt daarvan nog niet veel terecht, kan er althans in deze richting niet systematisch en volgens goed doordachte plannen gewerkt worden, omdat de faciliteiten (apparatuur, - o. a. verbindingen-, personen, financiën) daartoe volstrekt onvoldoende zijn. Men mag er zich echter van overtuigd houden, dat N. T. S. en omroepverenigingen, mede met het oog op meer gewestelijke programma-mogelijkheden, krachtige druk uitoefenen tot verbetering en verruiming der middelen. Voornamelijk echter bij de overheid moeten, wat dit betreft, de beslissingen genomen worden. De culturele belangen der gewesten kunnen mede een waardevol argument vormen om de overheid tot constructieve beslissingen, d. w. z. tot een doordacht en verantwoord televisie-beleid te bewegen. Een uitspraak of resolutie van dit congres ware aan te bevelen.

3. Wanneer wij de vraag stellen, wát door de uitzendende instanties gedaan kan worden om de gewestelijke culturele verscheidenheid in de Nederlandse televisie-programma's tot haar recht te doen komen, moeten wij noodgedwongen nog zeer algemeen blijven en mogen wij vrijwel alleen nog maar wensen uiten. Want wij kunnen nog lang niet spreken (zie punt 2) van een enigermate volledig opgebouwde Nederlandse televisie. Wij zijn, in vrijwel alle opzichten, nog niet eens halverwege. Ontbreken de televisie-mensen, zoals reeds werd gezegd, momenteel de middelen en de krachten om de belangen der gewesten te behartigen, ook om programmatische redenen kunnen zij er niet of nauwelijks aan toe komen. Want men kan nu eenmaal niet verwachten, dat zij de gewesten in hun programma's opnemen, zolang zij nog niet toe zijn aan een minimum, algemeen-Nederlands programma. En zij zijn daar nog niet aan toe; vele belangrijke zaken moeten zij laten liggen.

Wanneer wij dan echter toch maar eens onze gedachten laten gaan over de tijd, waarin wij zullen beschikken over een volledige en goed-geutiliseerde Nederlandse televisie en ons afvragen hoe het totale Nederlandse televisie-programma er dan uit zou moeten zien, ligt het voor de hand om als belangrijkste wens te stellen, dat in dat programma een goed evenwicht aanwezig is tussen de Nederlandse cultuur als geheel en de onderscheidene regionale cultuur-sectoren. Daarenboven zal over de Nederlandse televisie-zenders ook doelbewust tijd ingeruimd moeten worden aan de grotere Europese gemeenschap, waarin Nederland steeds meer komt te leven (en waarvan het als gewest zal gaan functioneren) en aan het wereldgeheel. Het zou volstrekt prematuur zijn, reeds nu te gaan spreken in percentages van de zendtijd voor de verschillende programmaonderdelen. Daarvoor weten wij te weinig van de ontwikkelingen, ook in de naaste toekomst. Wel echter kan worden gesteld, dat wij ten aanzien van de gewesten niet bij de folklore kunnen blijven staan (men stelt zich daarmee meestal te snel tevreden), maar in de programma's een adaequaat beeld zullen moeten geven van de regionale leven- en cultuursituaties.

Uiteraard is dit voor ons Congres het intrappen van een open deur; daarbuiten is het dat helaas dikwijls niet, uitzonderingen daargelaten.

Een en ander veronderstelt, dat op den duur regionaal georiënteerde programma-medewerkers hiertoe zullen^{len} afhankelijk van de aanwezigheid in de gewesten van krachtige cultuurkernen, die de medewerkers kunnen "produceren".

4. Ook al kunnen wij op dit ogenblik nog weinig of niets zeggen omtrent de diverse geleidingen in de programma's van de toekomst, met name van de plaats der gewestelijke cultuur daarin, het is wèl duidelijk, dat waarschijnlijk niet gerekend zal kunnen worden op regionale beeldomroepen, zoals dat bij de radio het geval is. De kosten voor studiobouw en inrichting, alsmede voor de exploitatie zijn dermate hoog, dat zij op een zo klein gebied als Nederland en ten behoeve van een betrekkelijk klein aantal korte programma's, niet verantwoord zijn. De mij wel eens voorgelegde gedachte, dat men met het draaien van films over regionale onderwerpen zou kunnen volstaan en dat men dan met goedkope voorzieningen toe zou kunnen, is onjuist. Ten eerste zou men met films - alléén al heel spoedig zeer beslist niet tevreden zijn - televisie heeft haar grootste kracht nu eenmaal in de "life"-uitzendingen - en méér gaan verlangen, maar het produceren van films en de uitzending daarvan per televisie, vereist op zichzelf reeds uitermate kostbare apparaturen en installaties. En zodra men óók "life" wil gaan uitzenden, al is het nog zo weinig, zijn voorzieningen nodig, waarvoor de kosten niet door het uitgezondene zouden worden gerechtvaardigd.

Wij zullen er hoogstwaarschijnlijk vanuit moeten gaan, dat de belangen der gewestelijke cultuur worden behartigd door de N. T. S. en haar componenten. De wijze, waarop dit dient te geschieden kan op dit ogenblik nog niet ter discussie worden gesteld, omdat wij niets weten van de ontwikkeling van het televisie-bestel en daarover ook geen behoorlijk gefundeerde prognoses kunnen opstellen.

Wanneer echter de zendtijd belangrijk wordt uitgebreid, aanmerkelijk ruimere geldmiddelen ter beschikking worden gesteld en de beeldverbindingen zover zijn opgebouwd, dat vrijwel op iedere plaats in ons land televisieportages verzorgd kunnen worden, zal zich de mogelijkheid gaan aftekenen om zoveel reportagewagens aan te schaffen en te doen bedienen, dat deze op bepaalde vaste punten in de provincies gestationeerd kunnen worden, vanwaar zij snel en gemakkelijk kunnen werken. Alle apparatuur van de centrale televisie-studio's staan dan ter beschikking van de programma-produkties, die door middel van deze reportagewagens worden gerealiseerd, d. w. z. er kan een voortdurende samenwerking zijn tussen wagen en studio.

De opzet van een dergelijke organisatie is uiteraard lang niet zo eenvoudig als het hierboven is neergeschreven. Er zullen vele en moeilijke problemen op te lossen zijn. Maar het komt mij voor, dat men, in deze richting werkend, de meeste kans heeft, de gewesten op verantwoorde wijze in het Nederlandse televisie-programma een plaats en een functie te geven.

Het zou m. i. aanbeveling verdienen, wanneer het N. O. G. C. op grond van dit ruw geschetste uitgangspunt de materie eens degelijk zou laten bestuderen.

5. Men dient bij het gehele probleem goed in het oog te houden, dat de Nederlandse televisie zich momenteel veel sneller in internationale, dan in intern-regionale richting ontwikkelt. De "Eurovisie" is een levend, allengs sterker wordend orgaan, dat in toenemende mate programma-uit-

wisseling tussen de diverse landen mogelijk maakt. Binnen betrekkelijk korte tijd zullen alle landen van West-Europa op het net aangesloten zijn. De mogelijkheden om verbindingen met werelddelen en landen buiten Europa tot stand te brengen, groeien snel. Het is niet onmogelijk, dat de regionale belangen daardoor enigszins in de schaduw zouden geraken. Daarom is het van groot belang, dat men zich op de situatie bezint en tracht na te gaan, wat wel en wat niet ten behoeve van de gewestelijke cultuur gerealiseerd kan worden.
